

Inspectie van het Onderwijs
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

**MONITOR VERBETERTRAJECTEN
TAAL EN REKENEN 2008/2009 EN
2009/2010**

Voorwoord

Om de kwaliteit van het primair onderwijs te verhogen is door voormalig Staatssecretaris Dijksma de kwaliteitsagenda Scholen voor morgen opgezet. Hierin pleit zij voor verbetering en behoud van kwalitatief goed onderwijs voor leerlingen in het primair onderwijs. In de agenda staat het verbeteren van taal en rekenen op de eerste plaats, deze basisvaardigheden zijn onlosmakelijk verbonden met andere schoolvakken en een basis voor de verdere schoolcarrière van de leerling. Om de verbeterdoelen te bereiken zijn extra middelen ingezet om scholen te laten deelnemen aan taal- en rekenverbetertrajecten.

In het schooljaar 2008/2009 zijn de verbetertrajecten van start gegaan met een looptijd van drie jaar. Scholen die deelnemen aan een taal- en/of rekenverbetertraject krijgen daarvoor een subsidie waar een eigen bijdrage en een evaluatieverplichting aan verbonden zijn. Dit schooljaar (2009/2010) zetten dezelfde scholen de verbetertrajecten voort. Er zijn enkele scholen bijgekomen en enkele afgevallen, wat zorgt voor een totaal van ongeveer achttienhonderd scholen. Omdat er dit schooljaar informatie is van twee opeenvolgende jaren, is een vergelijking mogelijk. Informatie over de voortgang van deze verbetertrajecten en een vergelijking van de prestaties van scholen die in beide jaren hebben deelgenomen, zijn te lezen in dit rapport.

Inhoud

Samenvatting

Inleiding 6

- 1.1 Achtergrond van het onderzoek 6
- 1.2 Onderzoeksvragen 6
- 1.3 Onderzoeksofzet 7
- 1.4 Respons 7
- 1.5 Meten van de ontwikkeling van de leerprestaties 9
- 1.6 Leeswijzer 12

2 Taalverbetertrajecten 13

- 2.1 Inleiding 13
- 2.2 Leerprestaties 14
- 2.3 Begrijpend lezen: de ontwikkeling in de leerprestaties 16
- 2.4 Taalbeleid van de deelnemende scholen 19
- 2.5 Terugkoppeling van resultaten 30

3 Rekenverbetertrajecten 32

- 3.1 Inleiding 32
- 3.2 Rekenen: ontwikkeling in de leerprestaties 33
- 3.3 Rekenbeleid van de deelnemende scholen 35
- 3.4 Besteding subsidie en genomen verbetermaatregelen 41
- 3.5 Verbetermaatregelen 42
- 3.6 Terugkoppeling van leerresultaten 43

4 Conclusies en vooruitblik 45

- 4.1 Kenmerken van de scholen die meedoen aan de verbetertrajecten 45
- 4.2 Leerresultaten en ontwikkeling van de leerresultaten 45
- 4.3 Ontwikkeling taal-/rekenzwakke en taal-/rekensterke scholen 46
- 4.4 Beleid deelnemende scholen 46
- 4.5 Subsidiebesteding en verbeterpunten 47
- 4.6 Verschil in beleid en maatregelen taal-/rekenzwakke en taal-/rekensterke scholen 47
- 4.7 Discussie 48

Literatuur 49

Bijlage 50

Samenvatting

In dit rapport leest u de resultaten van de monitor verbetertrajecten taal en rekenen. Voor de monitor hebben scholen die deelnemen aan de taal- en/of rekenverbetertrajecten tweemaal een vragenlijst ingevuld, de eerste in schooljaar 2008/2009, de tweede in schooljaar 2009/2010. De vragen waarop in dit rapport antwoord wordt gegeven zijn:

1. Wat zijn de kenmerken van de scholen die meedoen aan de verbetertrajecten?
2. Hoe zien de leerresultaten van deze scholen er uit in schooljaar 2009/2010?
3. Hoe ontwikkelen de leerprestaties zich ten opzichte van de nulmeting in schooljaar 2008/2009?
4. Zijn er verschillen in ontwikkeling tussen taal- of rekenzwakke en sterke scholen?
5. Waar richt het beleid van de scholen zich op?
6. Hoe hebben de scholen hun subsidie besteed en op welke punten willen zij zich verbeteren?
7. Zijn er verschillen in beleid en maatregelen tussen taal-/rekenzwakke en taal-/rekensterke scholen?

Voor de vragen 2 en 3 is het belangrijk te weten dat alleen de groep scholen is gemonitord, die deelneemt aan dit project. Daarom kan niet gesproken worden over een effectmeting, er is namelijk geen controlegroep. Hierdoor is geen effectmeting mogelijk.

Leerresultaten

Er is onderzocht of de deelnemende scholen zich hebben verbeterd op de leerresultaten van een aantal tussentoetsen. De resultaten zijn op twee manieren weergegeven:

- eerst is gekeken hoeveel procent van de scholen in leerjaar 2009/2010 onder dan wel boven de inspectienorm scoort en hoe dit zich verhoudt tot 2008/2009;
- vervolgens is nagegaan of de scholen die beide jaren verbetertrajecten hebben ingezet en in beide jaren vergelijkbare toetsen hanteren zijn verbeterd, verslechterd of gelijk gebleven. Hiervoor is de inspectienorm als uitgangspunt genomen;
- vervolgens is voor de scholen die beide jaren verbetertrajecten hebben ingezet én twee jaar dezelfde toets gebruiken gekeken of de gemiddelde score op de toets is gestegen.

Bij *technisch lezen* is geen vooruitgang te zien als gekeken wordt naar het percentage scholen dat boven de norm scoort. Ook zijn er meer scholen die zich hebben verslechterd dan verbeterd. Deze verschillen zouden te maken kunnen hebben met de vele toetswisselingen of scherpere normeringen. Het is opmerkelijk dat de scholen zich in de verbetertrajecten voornamelijk richten op technisch lezen.

Voor *begrijpend lezen* is het percentage scholen dat boven de norm scoort toegenomen, er is ook een toename van de gemiddelde score op de toetsen. Bovendien zijn er meer scholen die zich hebben verbeterd dan verslechterd. Er is echter een opmerkelijk verschil tussen de leerjaren; hoe hoger het leerjaar, hoe lager het percentage scholen dat boven de norm scoort.

De scholen die hebben deelgenomen aan *rekenverbetertrajecten* hebben zich verbeterd. Het percentage scholen dat onder de norm scoort is kleiner geworden. Er zijn meer scholen die zich hebben verbeterd dan verslechterd. Daarnaast laat de gemiddelde toetsscore van de scholen met een rekenverbetertraject ook een verbetering zien.

Beleidsplan

Deelnemende scholen is gevraagd of zij naast een verbeterplan ook in het bezit zijn van een beleidsplan voor taal of rekenen. Voor taal heeft 58 procent geen beleidsplan en voor rekenen heeft 73 procent geen beleidsplan. Vooral scholen die in 2010 zijn gestart met de verbetertrajecten hebben geen beleidsplan.

Domeinen en streefdoelen

De domeinen waar scholen aandacht aan schenken tijdens de verbetertrajecten zijn bij taal vooral voortgezet technisch lezen en aanvankelijk technisch lezen. De streefdoelen zijn ook vooral op deze domeinen gericht. Taalzwakke scholen richten zich vaker op begrijpend lezen dan taalsterke scholen. Scholen met rekenverbetertrajecten richten de aandacht vooral op het algemene rekenonderwijs in groep 1 tot en met 8 en het automatiseren en oefenen van rekenvaardigheden. Ook hier geldt dat de streefdoelen vooral op deze domeinen worden gericht.

Inzet subsidie

De subsidiegelden worden voor zowel taal-/als rekenverbetertrajecten vooral ingezet voor studiedagen voor het team en ondersteuning door externe deskundigen.

Verbetermaatregelen

Scholen hebben aangegeven welke maatregelen ter verbetering zij hebben ingezet. Er zijn daarbij zes domeinen te onderscheiden:

1. Leerstofaanbod
Alleen voor het leerstofaanbod kozen scholen met een taalverbetertraject voor andere maatregelen dan scholen met een rekenverbetertraject. Scholen met taalverbetertrajecten kozen meestal voor de aanschaf van een nieuw programma of methode. Scholen met een rekenverbetertraject kozen vaker voor het effectiever gebruiken van de aanwezige methoden. Binnen de overige domeinen werden voor taal-/ en rekenverbetertrajecten vaak dezelfde maatregelen gekozen.
2. Leertijd
Scholen kozen er voornamelijk voor de geplande lestijd uit te breiden.
3. Didactisch handelen
De belangrijkste maatregel binnen dit domein is de extra aandacht voor de didactische vaardigheden van leraren.
4. Differentiatie
De meeste scholen streven ernaar effectiever om te gaan met verschillen door de instructie en verwerking beter af te stemmen op de onderwijsbehoeften van de zwakkere en/of sterkere leerlingen.
5. Zorg en begeleiding
Scholen besteden vaker aandacht aan het analyseren van de landelijk genormeerde toetsresultaten en/of methodegebonden toetsen en letten daarbij op de consequenties voor de groep als geheel.
6. Kwaliteitszorg
Trendanalyses maken van de leesresultaten is een verbetermaatregel die veel scholen inzetten.

Inleiding

1.1 Achtergrond van het onderzoek

De kwaliteitsagenda *Scholen voor Morgen* richt zich op verhoging van het taal-/lees- en rekenniveau in het primair onderwijs. Het Projectbureau Kwaliteit (PK) voert onder de verantwoordelijkheid van de PO-Raad het *Activiteitenplan Scholen voor Morgen 2008, spoor 3* uit. Dit plan heeft als belangrijk doel het meetbaar verbeteren van het taal/lees- en rekenonderwijs op scholen.

In dit kader zijn de scholen uitgenodigd om deel te nemen aan een taalverbetertraject en/of een rekenverbetertraject. Deze verbetertrajecten hebben een looptijd van drie jaar. Het Projectbureau Kwaliteit (PK) stelt per jaar een bedrag van € 6.000 per school beschikbaar. De schoolbesturen investeren per school eenzelfde bedrag. Per bestuur worden zowel taal-/rekenzwakke en taal-/rekensterke scholen geselecteerd. De deelnemende scholen hebben een evaluatieverplichting. Conform het activiteitenplan voert de Inspectie van het Onderwijs een evaluatie uit. Bij de evaluatie staat de vraag centraal of en in welke mate de resultaten op het gebied van taal, lezen en rekenen verbeteren. Naast deze rapportage maakt de Inspectie voor alle deelnemende besturen en scholen een 'terugkoppelingsformulier'. Daarop staan de leerresultaten van de school afgezet tegen de minimumnormen en in vergelijking met andere deelnemende scholen.

Deze rapportage, opgesteld door de Inspectie van het Onderwijs, bevat zowel informatie over de eerste meting in schooljaar 2008/2009 als de tweede meting in schooljaar 2009/2010. Naast de leerprestaties wordt beschreven welk beleid de scholen op het gebied van rekenen en/of taal het laatste jaar hebben gevoerd en of de scholen zich hebben verbeterd ten opzichte van vorig jaar. In het rapport van 2008/2009 – de nulmeting - staan de achtergrondkenmerken van de deelnemende scholen uit het schooljaar 2008/2009 (Monitor taal en rekenverbetertrajecten, 2009, Inspectie van het Onderwijs, mei 2010).

1.2 Onderzoeksvragen

In deze rapportage worden de volgende vragen beantwoord:

1. Wat zijn de kenmerken van de scholen die meedoen aan de verbetertrajecten?
2. Hoe zien de leerresultaten van deze scholen er uit in leerjaar 2009/2010?
3. Hoe ontwikkelen de leerprestaties zich ten opzichte van de nulmeting in 2008/2009?
4. Zijn er verschillen in ontwikkeling tussen taal- of rekenzwakke en sterke scholen?
5. Waar richt het beleid van de scholen zich op?
6. Hoe hebben de scholen hun subsidie besteed en op welke punten willen zij zich verbeteren?
7. Zijn er verschillen in beleid en maatregelen tussen taal/rekenzwakke en sterke scholen?

1.3 Onderzoeksopzet

De rapportage beschrijft uitsluitend de resultaten van de scholen die hebben deelgenomen aan de verbetertrajecten. Omdat er geen controlegroep is, kan er geen effect van de trajecten worden gemeten in de prestatie van de scholen. Deze studie is dan ook een monitor en kijkt alleen naar de ontwikkelingen van de deelnemende scholen.

In mei 2010 hebben alle deelnemende basisscholen van de Inspectie van het Onderwijs een vragenlijst gekregen. Deelnemende scholen voor speciaal (basis)onderwijs zijn dit jaar ook betrokken in dit onderzoek. De brinnummers van de scholen zijn door de PO-Raad aangeleverd. Voor het reguliere onderwijs zijn de toetsresultaten verzameld vanuit de bestaande vragenlijst 'Primair Onderwijs, variant kleine scholen'¹. Met deze vragenlijst verzamelt de inspectie gegevens over de toetsresultaten tijdens de basisschoolperiode en aan het einde van de basisschoolperiode. Voor een groot deel van de scholen maakt de inspectie gebruik van een centraal door Cito aangeleverd bestand met de schoolscores Cito Eindtoets of Entreetoets. De besturen van de betreffende scholen hebben de inspectie toestemming gegeven voor de centrale levering.

Daarnaast wordt door middel van deze vragenlijst het beleid en de invulling van de verbetertrajecten geëvalueerd. De vragenlijst gaat in op de methoden en programma's die scholen gebruiken voor het leerstofaanbod, de leertijd en de benutting van de toetsresultaten. Verder zijn enkele vragen opgenomen over het taal- en rekenbeleid van de school. Tot slot is gevraagd naar de wijze waarop zij de middelen hebben besteed en de kwaliteitsonderdelen waarop scholen een verbetering nastreven. De dataverzameling heeft elektronisch, via internet, plaatsgevonden. Na een aantal weken heeft er twee keer een rappel plaatsgevonden. De vragenlijst in 2010 is uitgebreider dan die van 2009, waardoor niet alle vragen rond het beleid en de genomen maatregelen over twee jaren vergelijkbaar zijn.

Om te zien of scholen zich ten opzichte van vorig jaar verbeterd hebben is een vergelijking gemaakt met de toetsscores van vorig jaar. Alleen de scholen die in beide jaren de vragenlijst hebben ingevuld, zijn in de vergelijking meegenomen. Voor de vergelijking is gebruik gemaakt van de minimum inspectienorm² en is gekeken of scholen in beide metingen beter of slechter dan de norm presteren en of ze in leerjaar 2009/2010 verbeterd zijn ten opzichte van het leerjaar ervoor. Waar mogelijk is een vergelijking gemaakt tussen de gemiddelde scores op de toetsen. Een verantwoording van deze methode staat in paragraaf 1.5. De resultaten en het gebruik van de inspectienorm zijn te lezen in de hoofdstukken 'leerprestaties taalverbeterscholen' en 'leerprestaties rekenverbeterscholen'.

1.4 Respons

Procedure bij deelname

Besturen kunnen zich voor de verbetertrajecten aanmelden bij het Projectbureau Kwaliteit. Scholen kunnen niet individueel deelnemen aan een taal/lees- of rekenverbetertraject, maar alleen in een groep van ten minste tien scholen. Dat

1 Deze vragenlijst wordt door de inspectie gebruikt als aanvullende vragenlijst voor kleine scholen, maar is met dit doel geschikt voor alle scholen.

2 De bepaling van de inspectienorm is te lezen in 'Analyse en Waarderingen, versie februari 2010' te vinden op de website: www.onderwijsinspectie.nl.

kunnen scholen zijn die volledig onder één bestuur vallen, maar het is ook mogelijk om met scholen van verschillende besturen deel te nemen, bijvoorbeeld scholen uit het samenwerkingsverband of scholen uit de gemeente. In principe kunnen alle scholen deelnemen aan het taal/lees- en/of rekenverbetertraject. Dat wil zeggen zowel scholen die taal- of rekenzwak zijn als scholen die het goed doen, maar nog beter willen worden. In de groep scholen moeten echter twee of meer scholen participeren die als taal- of rekenzwak³ geduid kunnen worden.

Door middel van een aanmeldingsformulier kunnen scholen zich melden bij het Projectbureau Kwaliteit (PK). In overleg met PK stellen alle scholen een plan van aanpak op. Dit plan van aanpak vormt de basis voor de subsidie. Op de website www.schoolaanzet.nl is de volledige procedure voor deelname te vinden. Het Projectbureau Kwaliteit beoordeelt de aanvragen. De toekenning van de subsidie vindt plaats op grond van de evaluatieverplichting, de kwaliteit van het plan en op grond van de volgorde van binnenkomst. Na goedkeuring wordt een contract opgesteld en na ondertekening hiervan is de subsidie verleend.

Deelname en respons

Aanmelding en afmelding konden ten tijde van de dataverzameling aan het einde van schooljaar 2008/2009 nog plaatsvinden. In 2009/2010 konden scholen zich alsnog aanmelden voor deelname. Scholen uit 2008/2009 konden in 2009/2010 afzien van deelname. Dat brengt met zich mee dat het deelnemersbestand tussen de jaarlijkse dataverzameling wijzigingen heeft ondergaan.

Tabel 1.1 Respons op verplichte vragenlijst Taal- en Rekenverbetertrajecten

		taal 2008/2009	taal 2009/2010	rekenen 2008/2009	rekenen 2009/2010
respons	n	1.054	1.240	404	517
	%	97%	95%	95%	95%
non- respons	n	33	65	21	27
	%	3%	5%	5%	5%
totaal	n	1.087	1.305	425	544
	%	100%	100%	100%	29%

In 2009/2010 namen 1.305 scholen deel aan de taalverbetertrajecten, dat is 15 procent van alle Nederlandse basisscholen. Er zijn 544 scholen die deelnemen aan de rekenverbetertrajecten in 2009/2010, dat is 5 procent van alle Nederlandse basisscholen. In 2009/2010 is de respons op de vragenlijst bij de taalverbetertrajecten en rekenverbetertrajecten 95 procent. Dat betekent dat niet alle scholen zich aan de evaluatieverplichting hebben gehouden, een van de voorwaarden voor deelname.

Achtergrondkenmerken deelnemende scholen

In deze paragraaf worden de achtergrondkenmerken van de deelnemende groep scholen in 2008/2009 vergeleken met de groep deelnemende scholen in 2009/2010. Ondanks dat er scholen later zijn gestart en dit jaar zijn gestopt, laten de kenmerken weinig verschillen zien.

³ Taalzwakke scholen zijn scholen die tenminste twee van de drie opeenvolgende jaren onder het niveau presteerden op de Eindtoets of Entreetoets Basisonderwijs van het Cito op het onderdeel taal. Rekenzwakke scholen zijn scholen die twee van de drie jaren onder het niveau presteerden op de Eindtoets of Entreetoets Basisonderwijs van het Cito op het onderdeel rekenen.

De verdeling over de provincies is tussen beide metingen (2008/2009 en 2009/2010) vrijwel gelijk gebleven. Net zoals in 2008/2009 komen de meeste deelnemende scholen uit Zuid-Holland, Gelderland en Brabant en de minste uit Limburg en Flevoland (zie bijlage B1).

De verdeling over de steden is over de twee jaren ook weinig veranderd. Van de deelnemende groep in 2009/2010 ligt ruim 70 procent van de scholen buiten steden, 7 procent ligt in een van de vier grootste steden (Utrecht, Amsterdam, Rotterdam en Den Haag) en 21 procent ligt in een van 32 andere grote steden (zie bijlage B2).

De deelnemende scholen in 2009/2010 zijn bijna gelijk verdeeld over denominatiekenmerken als de deelnemende scholen 2008/2009. Van de scholen in 2009/2010 is 36 procent openbaar, 25 procent rooms-katholiek, 34 procent protestants-christelijk en 5 procent heeft een overige of bijzondere denominatie (zie bijlage B3).

Ten slotte is ook de omvang van de scholen in de meting van 2009/2010 vrijwel gelijk gebleven. De groep kleine scholen (van 1 tot 100 leerlingen) betreft 21 procent. Scholen met 101-200 leerlingen vormt de grootste groep met 37 procent. 25 procent van de scholen heeft 201-300 leerlingen, 11 procent tussen 301 en 400 leerlingen en 6 procent van de scholen heeft 401 of meer leerlingen (zie bijlage B4).

1.5

Metten van de ontwikkeling van de leerprestaties

Een belangrijke vraag in deze monitor is of de leerprestaties van de deelnemende scholen zijn verbeterd. Het beantwoorden van deze vraag is echter niet eenvoudig. In deze paragraaf beschrijven we een aantal problemen bij de analyse en geven we inzicht in de wijze waarop geprobeerd is de ontwikkeling van de prestaties te meten.

Algemene kanttekeningen bij een vergelijking

Ten eerste zijn er enkele algemene beperkingen aan dit onderzoek. De scholen zijn ruim een jaar bezig met de verbetertrajecten waardoor het wellicht nog te vroeg is om al een verbetering in de leerprestaties te kunnen zien. Daarnaast is het mogelijk dat scholen die niet deelnemen aan een traject zich ook hebben verbeterd, waardoor het lastig is een verbetering toe te schrijven aan de deelname aan de trajecten. Er is dus geen effect toe te schrijven aan de verbetertrajecten, omdat we alleen de groep scholen die deelneemt aan de verbetertrajecten monitoren. We beschikken niet over de tussentijdse resultaten van een vergelijkbare controlegroep; dat wil zeggen een groep vergelijkbare scholen die niet heeft meegedaan aan de trajecten. Om toch inzicht te geven in de ontwikkeling van de leerprestaties hebben we de volgende methoden toegepast.

Analyseopzet voor het meten van verbeteringen

We kiezen ervoor de analyse in drie stappen te splitsen.

1. Hoeveel procent van de scholen zit in leerjaar 2009/2010 onder dan wel boven de inspectienorm en hoe is hun ontwikkeling hierin ten opzichte van leerjaar 2008/2009?
2. In hoeverre hebben de leerjaargroepen zich verbeterd: hoeveel is de gemiddelde toetscore⁴ omhoog gegaan?

⁴ Berekend over alle deelnemende scholen.

3. Hoeveel scholen zijn van toets gewisseld? Zijn er verschillen te zien in toetsresultaten tussen scholen die van toets zijn gewisseld en scholen die dezelfde toets hebben gehanteerd?

Analyse 1

Analysevraag: Hoeveel procent van de scholen zit onder of boven de inspectienorm? En hoe is hun ontwikkeling hierin in vergelijking tot vorig jaar?

In de volgende kruistabel worden de antwoordmogelijkheden weergegeven voor scholen die zowel in 2009 als in 2010 deelnamen aan de verbetertrajecten.

	onder de norm (2009) -	boven de norm (2009) +
onder de norm (2010) -	- - (groep 1)	+ - (groep 2)
boven de norm (2010) +	- + (groep 3)	+ + (groep 4)

Groep 1: De school scoort in beide jaren onder de norm.

Groep 2: De school is verslechterd: de school scoorde vorig jaar boven de norm en dit jaar onder de norm.

Groep 3: De school is verbeterd: de school scoorde vorig jaar onder de norm en dit jaar boven de norm.

Groep 4: De school scoort in beide jaren boven de norm.

Voordeel van deze analyse is dat alle scholen – waarvan in beide schooljaren de leerprestaties bekend zijn - kunnen worden meegenomen in de analyse. Ook de scholen die van toets zijn veranderd. Alle scholen die twee jaar hebben deelgenomen aan de verbetertrajecten, worden dus meegenomen in deze analyses, ongeacht de wisseling in toets(versies). In de discussie (hoofdstuk 4.7) wordt hier nader op in gegaan. Als een school een extreme uitschieter heeft, is dat niet van invloed op de analyse omdat er niet naar gemiddelde scores gekeken wordt. Omdat het om een grote groep scholen gaat zijn ook aanvullende analyses mogelijk waarin onderscheid gemaakt wordt naar achtergrondkenmerken.

Een belangrijk nadeel van deze analyse is dat de aanname moet worden gedaan dat de verschillende toetsen dezelfde vaardigheid meten en dat de normering voor alle toetsen even streng is. Dit is niet altijd het geval.

Een ander nadeel van deze analyse is dat er geen vooruitgang of achteruitgang is te zien binnen de groepen. De scholen uit groep 1 (school scoort in beide jaren onder de norm) die zich verbeterd hebben, kunnen nog steeds onder de norm scoren. Hetzelfde geldt voor de scholen in groep 4 (school scoort in beide jaren boven de norm): als de scores in het tweede jaar lager zijn, maar nog steeds boven de norm, dan zien we hier geen verslechtering. Een punt dat hiermee samenhangt, is het feit dat er in sommige leerjaren weinig scholen onder de norm presteren, hierdoor is de kans op verbetering kleiner dan bij een leerjaar waar nog veel scholen onder de norm presteren. In analyse 2 worden deze nadelen ondervangen.

Analyse 2

Analysevraag: In hoeverre hebben de leerjaargroepen zich verbeterd? Hoeveel is de gemiddelde toetsscore omhoog gegaan?

Binnen een leerjaar wordt gekeken of de gemiddelde score op de toets in vergelijking tot 2009 in 2010 omhoog is gegaan. Voor deze analyse worden alléén de scholen meegenomen die in 2009 en 2010 dezelfde toets(versie) hebben gebruikt, omdat anders de toetsscores niet vergelijkbaar zijn. Op deze wijze wordt het duidelijk hoe een school zich in een leerjaar heeft verbeterd op een bepaald vak (technisch lezen, begrijpend lezen of rekenen). Voordeel van deze analyse is dat de

werkelijke vooruitgang te zien is, ook voor die scholen die beide jaren boven, dan wel onder de norm scores.

Belangrijk nadeel is echter dat dit alleen mogelijk is bij scholen die in beide jaren gebruik hebben gemaakt van dezelfde toets(versie). De groep waarover de analyses mogelijk is, wordt daarmee verkleind. De groep leerlingen die vergeleken wordt, is anders waardoor de verbetering niet altijd een reële verbetering van de groep is. Een hiermee samenhangend probleem is dat voor sommige toetsen het aantal scholen zo klein is dat de ontwikkeling bepaald kan worden door een uitschieter. Hierdoor is het alleen mogelijk de scores te vergelijken van de veelgebruikte toetsen. In tabel 1.2 staat aangegeven hoeveel scholen vergelijkbare toetsen hebben afgenomen en waarvan de toets ook door een relatief grote groep is gebruikt (>25 scholen).

Analyse 3

Analysevraag: Heeft een wisseling in toetsen invloed op de resultaten?

Voor de scholen die in 2009 en 2010 hebben deelgenomen aan de taal- en rekenverbetertrajecten, is gekeken of zij in deze twee jaar verschillende toetsen hebben gebruikt voor technisch lezen, begrijpend lezen en rekenen. Vervolgens is geanalyseerd of deze wisseling in toetsen een negatieve of positieve invloed heeft op de resultaten vergeleken met scholen die niet van toets wisselen. Daarvoor zijn scholen die gewisseld zijn van toets en scholen die dezelfde toets gebruiken, vergeleken met analysemethode 1 (boven/onder de norm).

Tabel 1.2 Aantal scholen dat dezelfde toets heeft gebruikt (en door meer dan 25 scholen is afgenomen)

	totaal aantal scholen dat in 2009 en 2010 een toets heeft afgenomen	zelfde toets (versie) in 2009 en 2010	% zelfde toets
technisch lezen:			
leerjaar 3	911	233	24%
leerjaar 4	913	75	8%
leerjaar 5	n.v.t.*	n.v.t.*	
begrijpend lezen:			
leerjaar 5	951	725	76%
leerjaar 6	902	558	62%
leerjaar 7	792	435	55%
rekenen:			
leerjaar 4	289	148	51%
leerjaar 5	295	135	46%
leerjaar 6	297	134	45%
leerjaar 7	208	76	36%

* Van technisch lezen leerjaar 5 zijn over schooljaar 2008/2009 te weinig resultaten bekend.

Zoals te zien in bovenstaande tabel is met name het aantal scholen dat dezelfde toets heeft afgenomen voor technisch lezen erg laag. Voor begrijpend lezen en rekenen/wiskunde zijn vaker dezelfde toetsen afgenomen; bij begrijpend lezen zijn bij minimaal 55 procent van de scholen (leerjaar 7) de toetsen over beide

schooljaren vergelijkbaar en bij leerjaar 5 zelfs bij driekwart van de scholen. Bij rekenen en wiskunde gaat het om minimaal een derde van de scholen (leerjaar 7) tot iets meer dan de helft van de scholen in leerjaar 4 (51 procent).

Een groot aantal scholen is dus van toets veranderd, dit maakt het moeilijk om de scores per school te vergelijken. Hiermee daalt het aantal scholen dat onderzocht kan worden en is de groep scholen in sommige leerjaren te klein om uitspraken over te doen (technisch lezen leerjaar 5).

Vanwege genoemde voor- en nadelen van beide analyses is er in de rapportage voor gekozen in eerste instantie uit te gaan van analysevraag 1. Aanvullend is gekeken of de analyse van toetsscores tot een bevestiging dan wel nuancering kan leiden.

1.6 Leeswijzer

Dit rapport is hierna ingedeeld in drie hoofdstukken. Hoofdstuk 2 gaat nader in op de scholen die een taalverbetertraject hebben ingezet. Eerst worden de leerresultaten omschreven en is gekeken of de scholen zich verbeterd hebben ten opzichte van vorig jaar. In deze paragraaf wordt alleen geschreven over de scholen die in beide schooljaren hebben deelgenomen aan de verbetertrajecten, omdat een vergelijking anders niet mogelijk is. Er wordt vervolgens een beschrijving gegeven van de verbetermaatregelen van deelnemende scholen, de ingezette methode(s) en het beleid dat zij hebben gevoerd. Hoofdstuk 3 behandelt dezelfde onderwerpen voor de scholen die hebben deelgenomen aan de rekenverbetertrajecten. Ten slotte volgt in hoofdstuk 4 een algemene conclusie en discussie.

2 Taalverbetertrajecten

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk gaat in op de taalverbetertrajecten. Zowel de resultaten uit de nulmeting (2008/2009) als de tweede meting (2009/2010) worden gepresenteerd. De verbetertrajecten zijn gestart in 2009. In het rapport over 2009 staan de achtergrondkenmerken van de deelnemende scholen uit het schooljaar 2008/2009 (Monitor taal en rekenverbetertrajecten, 2009, Inspectie van het Onderwijs, mei 2010). In 2008/2009 namen 1.087 scholen deel aan de taalverbetertrajecten (zie tabel 1.1 in hoofdstuk 1). In 2010 zijn er 218 extra scholen gestart met verbetertrajecten voor taal. Van de scholen die in 2009/2010 deelnamen aan de verbetertrajecten hebben in totaal 1.240 scholen de vragenlijst ingevuld.

Er is naast de achtergrondkenmerken, zoals beschreven in paragraaf 1.6, ook gekeken naar de verdeling taalzwak en taalsterk over de deelnemende scholen in het schooljaar 2008/2009 en 2009/2010. De inspectie onderscheidt taalzwakke, gemiddelde en taalsterke scholen. Taalzwakke scholen zijn scholen die twee van de laatste drie opeenvolgende schooljaren onder de ondergrens presteren op de Eindtoets Basisonderwijs van het Cito, op het onderdeel taal. Taalsterke scholen zijn scholen die ten minste twee van de drie jaren boven de bovengrens presteerden. Gemiddelde scholen zijn scholen die niet onder, maar ook niet boven de grenzen presteren, in twee van de drie jaren. Er is een aantal scholen waarvan op basis van de taalresultaten niet beoordeeld kan worden of ze taalzwak zijn, omdat ze geen of andere eindtoetsen dan de Eindtoets Basisonderwijs afnemen.

Tabel 2.1 Deelnemers zwakke scholen, gemiddelde scholen en sterke scholen bij taal

	taal 2009	taal 2010
zwak	40% (383)	42% (444)
gemiddeld	44% (411)	43% (453)
sterk	15% (140)	15% (148)
totaal	100% (934)	100% (1.125)

Tussen de deelnemende scholen in 2009 en 2010 is weinig verschuiving te zien in het aantal taalzwakke of taalsterke scholen. In 2010 is het aantal taalsterke scholen nog steeds in de minderheid en zijn er ongeveer evenveel taalzwakke als gemiddelde scholen.

Het is van belang om bij deze analyses te vermelden dat een school die in 2008/2009 taalzwak was, dit in het volgend schooljaar niet meer hoeft te zijn. Uit aanvullende analyses (zie bijlage B5) op alle taalzwakke scholen blijkt dat 69 procent van alle scholen in het volgend schooljaar nog steeds taakzwak is, 29 procent is veranderd naar gemiddeld en 2 procent is taalsterk geworden. Wanneer we in dit hoofdstuk spreken over taalzwak of taalsterk gaat het om de definitie in het jaar van de nulmeting.

De leerprestaties van de deelnemende scholen bij technisch lezen en begrijpend lezen komen in dit hoofdstuk aan bod. De vraag of scholen zich ten opzichte van

vorig jaar hebben verbeterd staat hierbij centraal. Daarna wordt ingegaan op het taalbeleid, welke programma's en methoden gebruiken scholen en welke doelen streven zij na. Tot slot komt de wijze waarop de scholen de subsidie hebben besteed en de kwaliteitsonderdelen waarop zij de verbetermaatregelen inzetten aan de orde.

2.2 Leerprestaties

De volgende paragrafen beschrijven de leerprestaties voor technisch lezen en begrijpend lezen. De toetsresultaten van scholen in de schooljaren 2008/2009 en 2009/2010 zijn beoordeeld aan de hand van de ondergrenzen die de inspectie hanteert. Daar waar in het rapport sprake is van de inspectienorm, gaat het dus om een minimumnorm. Voor meer informatie over de normering wordt verwezen naar de notitie 'analyse en waardering van opbrengsten versie september 2010' (www.onderwijsinspectie.nl). Voor het volgen van de vorderingen van de leerlingen bestaan verschillende landelijk genormeerde toetsen. Zo gebruiken de deelnemende scholen voor technisch lezen in groep 3 in totaal acht verschillende toetsen. Dit heeft tot gevolg dat toetsscores niet onderling vergelijkbaar zijn. Door de scores af te zetten tegen de inspectienorm is het mogelijk om te kijken of scholen vaker boven de norm zijn gaan presteren, maar hierbij wordt dan wel de aanname gedaan dat de norm voor elke toets even streng is en toetsen vergelijkbare vaardigheden meten. Dit is niet altijd het geval. Vervolgens is gekeken of we bij scholen die dezelfde toets afnemen dezelfde resultaten zien (zie verdere uitleg in hoofdstuk 1.5).

Technisch lezen: ontwikkeling in de leerprestaties

De inspectie heeft de normen voor elke toets gebaseerd op de handleiding bij de toets. Bij sommige vakken zijn de prestaties afhankelijk van de leerlingenpopulatie. In dat geval wordt de toetsscore van de school vergeleken met scholen met een vergelijkbare leerlingenpopulatie (er vindt een correctie plaats). Dit wordt bijvoorbeeld gedaan bij begrijpend lezen en rekenen. Voor technisch lezen zijn er geen aanwijzingen dat prestaties afhankelijk zijn van het type leerling (zie Onderwijsverslag 2004-2005, Inspectie van het Onderwijs, 2005). Daarom zijn er bij technisch lezen geen aparte normen voor verschillende leerlingenpopulaties.

Technisch lezen: leerprestaties onder of boven de norm

Voor het totaaloverzicht kijken we eerst naar de verschillen in het percentage scholen dat in 2009/2010 onder of boven de norm scoort in vergelijking met 2008/2009. Ook scholen die alleen in 2009 of 2010 hebben deelgenomen, zijn in de tabel opgenomen.

Tabel 2.2 Het percentage scholen dat onder of boven de norm scoort op technisch lezen in het schooljaar 2008/2009 en in het schooljaar 2009/2010

technisch lezen	percentage scholen onder de norm	percentage scholen boven de norm
leerjaar 3 2009/2010 (n= 1746)	24% (419)	76% (1.327)
leerjaar 3 2008/2009 (n=1.269)	24% (305)	76% (964)
leerjaar 4 2009/2010 (n= 1746)	28% (489)	72% (1.257)
leerjaar 4 2008/2009 (n= 1.256)	21% (264)	79% (992)

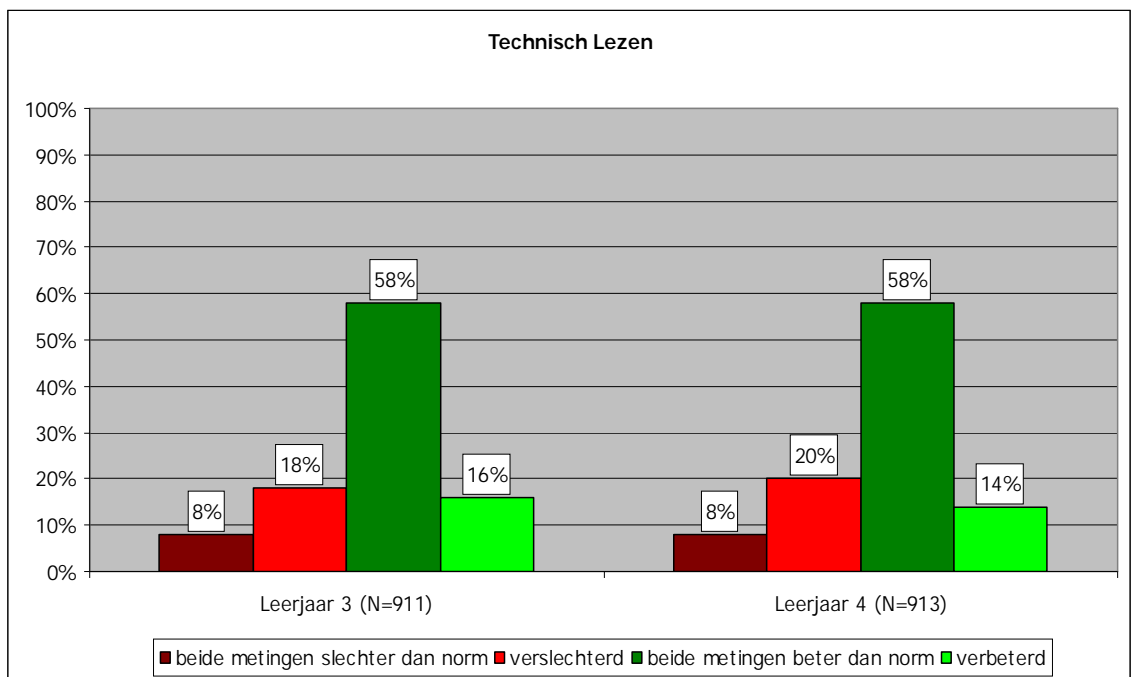
De scores in leerjaar 5 zijn vanwege de lage N in 2008/2009 niet te vergelijken.

Ongeveer driekwart van de scholen die in 2009/2010 hebben deelgenomen aan de taalverbetertrajecten scoort in leerjaar 3 en leerjaar 4 boven de inspectienorm. In 2008/2009 scoorde eveneens ruim driekwart van de deelnemende scholen in leerjaar 3 en leerjaar 4 boven de inspectienorm. Wel is te zien dat het percentage scholen dat onder de norm scoort in leerjaar 4 gestegen is van 21 procent naar 28 procent. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn, dat juist bij technisch lezen een grote groep scholen is overgestapt op een andere toets (zie ook paragraaf 1.5).

Technisch lezen: ontwikkeling in de leerprestaties

Voor de scholen die zowel in 2008/2009 als in 2009/2010 hebben deelgenomen aan de taalverbetertrajecten, is gekeken of zij zich ten opzichte van vorig jaar hebben verbeterd of verslechterd. Omdat het aantal scholen waarvan in leerjaar 5 gegevens bekend zijn in het schooljaar 2008/2009, erg klein is, is dit leerjaar in de volgende grafiek buiten beschouwing gelaten.

Grafiek 1 Vergelijking schooljaren (2008/2009 en 2009/2010) per leerjaar met betrekking tot technisch lezen

Uit grafiek 1 is op te maken dat scholen op het gebied van technisch lezen in meer dan de helft van de gevallen in beide metingen boven de norm scores. Er zijn daarnaast net iets meer scholen verslechterd dan verbeterd. Een verklaring zou kunnen zijn dat bij technisch lezen heel veel scholen op een andere toets zijn overgestapt (zie bijlage B7). De groep die in beide metingen slechter dan de norm scoort is 8 procent in zowel leerjaar 3 als leerjaar 4. Het is mogelijk dat een deel van deze scholen zich wel heeft verbeterd, maar nog steeds onder de norm scoort.

Technisch lezen: de gemiddelde score op de toetsen

Bij de tweede analyse die is uitgevoerd, is gekeken of de gemiddelde score van de scholen die in beide schooljaren dezelfde toets afnamen, is verbeterd. Zoals al eerder gesteld (in hoofdstuk 1.5) is deze groep scholen met name bij technisch lezen relatief klein en daarmee niet representatief voor de gehele groep. In die gevallen waar een vergelijking mogelijk is (n=223 in leerjaar 3 en n=75 in leerjaar

4), zien we bij de meeste toetsen een verbetering van de toetsscores. Deze resultaten zijn dus in tegenspraak met de eerdere resultaten die we zien bij het aantal scholen dat onder de norm scoort (zie grafiek 1). De verbeteringen in de toetsscores zijn echter in bijna alle gevallen niet significant.

Tabel 2.3 Vergelijkbare toetsen technisch lezen (meest gebruikte toetsen)

jaar afname toets	toets	score	aantal scholen
2009	Cito Drie minuten toets (DMT) Oude versie (van voor 2009) leeskaart 1 E3 - Afname eindperiode	46,1	114
2010	Cito Drie minuten toets (DMT) Oude versie (van voor 2009) leeskaart 1 E3 - Afname eindperiode	47,9	114
2009	Cito Drie minuten toets (DMT) Nieuwe versie (nieuwe normering, 2009) E4 - Afname eindperiode	57,4	75
2010	Cito Drie minuten toets (DMT) Nieuwe versie (nieuwe normering, 2009) E4 - Afname eindperiode	61,0	75

* Significant verschil tussen de twee schooljaren ($p < .10$)

Technisch lezen: leerresultaten en toetswisselingen

Zoals bij de methode is vermeld (paragraaf 1.5), zijn er veel wisselingen in toetsen bij de scholen die deelnemen aan de verbetertrajecten. Vooral op het gebied van technisch lezen zijn de wisselingen groot. Scholen die in 2010 een andere toets hebben gebruikt zijn relatief vaker slechter gaan scoren (in leerjaar 3 en 4) dan de scholen die dezelfde toets hebben gebruikt. In leerjaar 3 en 4 is ook zichtbaar dat meer dan de helft van de scholen die in beide jaren dezelfde toets gebruikten, zijn verbeterd (zie bijlage B7).

Conclusie

Bij technisch lezen is geen vooruitgang te zien, als gekeken wordt naar het percentage scholen dat boven de norm scoort. Wel zien we dat de toetsscore van de groep scholen die in beide jaren dezelfde toets hebben afgenomen, toeneemt (op basis van de gemiddelde score van de gehele groep). De toename is echter niet significant wat het verschil tussen de uitkomsten van de twee analysemethodes kan verklaren. Dit kan ook te maken hebben met de toetswisselingen (zie bijlage B7) binnen de deelnemende groep of de veranderende normering. Omdat er geen eenduidige verbetering is vastgesteld, worden er geen uitsplitsingen naar taalzwak en taalsterk gemaakt.

2.3 Begrijpend lezen: de ontwikkeling in de leerprestaties

In deze paragraaf worden de toetsgegevens van het vak begrijpend lezen weergegeven. Net als bij technisch lezen worden de toetsscores van beide jaren eerst vergeleken met de inspectienorm. Daaruit komt naar voren of scholen zijn verbeterd, verslechterd, in beide jaren onder de norm of in beide jaren boven de norm scoren. Vervolgens wordt voor de scholen die in beide jaren dezelfde toets hebben afgenomen bekeken of de gemiddelde toetsscore verbeterd is.

Begrijpend lezen: leerprestaties onder of boven de norm

Voor het totaaloverzicht (tabel 2.4) kijken we eerst naar de verschillen tussen de scholen die in 2008/2009 onder de norm scoren en de scholen die in 2009/2010 onder de norm scoren. In onderstaande tabel worden de verschillen weergegeven. Ook scholen die alleen in 2010 hebben deelgenomen, zijn in de tabel opgenomen.

Tabel 2.4 Het percentage scholen dat per leerjaar onder of boven de norm scoort op begrijpend lezen in het schooljaar 2008/2009 en in het schooljaar 2009/2010

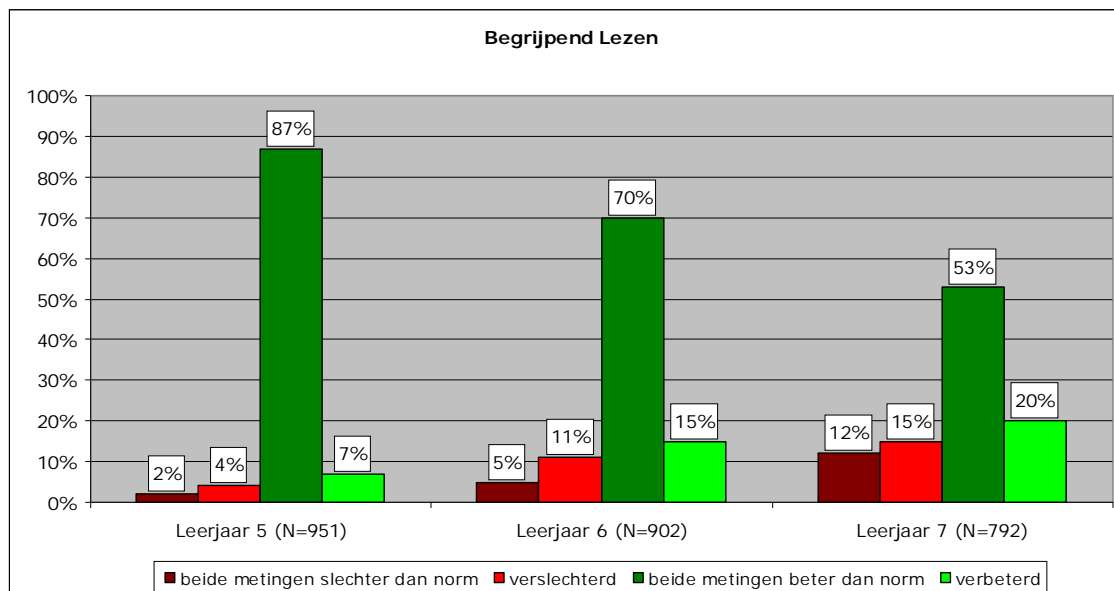
begrijpend lezen	onder de norm	boven de norm
leerjaar 5 2009/2010 (n=1.758)	5% (88)	95% (1.670)
leerjaar 5 2008/2009 (n=1.321)	9% (119)	91% (1.202)
leerjaar 6 2009/2010 (n=1.765)	16% (282)	84% (1.483)
leerjaar 6 2008/2009 (n=1.263)	20% (253)	80% (1.010)
leerjaar 7 2009/2010 (n=1.708)	26% (444)	74% (1.264)
leerjaar 7 2008/2009 (n=1.134)	32% (323)	68% (811)

Bij de nulmeting en tweede meting scoren de meeste scholen boven de inspectienorm. In tegenstelling tot technisch lezen is het percentage scholen dat in 2009/2010 bij begrijpend lezen boven de inspectienorm scoort, hoger dan in 2008/2009. In 2009/2010 scoort 95 procent van de scholen in leerjaar 5 boven de inspectienorm. In leerjaar 6 scoort 84 procent van de scholen boven de inspectienorm en in leerjaar 7 zit nog 74 procent van de scholen boven de inspectienorm. Hier valt een dalende tendens op, hoe hoger het leerjaar, hoe minder scholen boven de norm scoren.

Begrijpend lezen: ontwikkeling in de leerprestaties

Vervolgens is alleen voor de scholen die zowel in 2008/2009 als in 2009/2010 hebben deelgenomen aan de taalverbetertrajecten, gekeken of zij zich ten opzichte van vorig jaar hebben verbeterd of verslechterd. Daarnaast zijn er scholen die in beide metingen onder de minimum inspectienorm scoorden of in beide metingen boven de inspectienorm scoorden.

Grafiek 2 Vergelijking schooljaren (2008/2009 en 2009/2010) per leerjaar met betrekking tot begrijpend lezen

In tegenstelling tot technisch lezen zijn de verschillen tussen leerjaren bij begrijpend lezen groot. In leerjaar 5 betreft het 87 procent van de scholen, dit percentage ligt in leerjaar 7 nog maar op 53 procent. Het aantal scholen dat in beide metingen slechter dan de norm scoort, is in leerjaar 5 en 6 minimaal, in leerjaar 7 is deze groep met 12 procent het grootst. Bij alle leerjaren is de groep scholen die verslechtert kleiner dan de groep scholen die zijn verbeterd. In leerjaar 7 hebben de meeste scholen zich verbeterd (20 procent) en in leerjaar 5 de minste scholen (7 procent). Hierbij dient wel te worden opgemerkt dat voor deze groep ook meer vooruitgang te boeken was, gezien de lagere score in het voorgaand schooljaar.

De gemiddelde scores op de toetsen

Vervolgens is gekeken of de gemiddelde score van de scholen die in 2009 en 2010 dezelfde toets afnamen, is verbeterd. Alle leerjaren worden vergeleken omdat de groepen groot genoeg zijn. In leerjaar 5 zijn 725 scholen die dezelfde toets in beide jaren afnemen, in leerjaar 6 zijn dat 558 scholen en in leerjaar 7 450 scholen. In alle leerjaren zijn de scores op de meest gebruikte toetsen omhoog gegaan. Deze stijging is bij de meest gebruikte toetsen in geen enkel geval significant. Een klein aantal scholen met een andere toets zag de toetsscore dalen. Deze resultaten komen overeen met de eerdere resultaten die we zien bij het aantal scholen dat onder/boven de norm scoort.

Tabel 2.5 Vergelijking gemiddelde scores Begrijpend Lezen voor scholen die in beide jaren dezelfde toets hebben afgenomen (meest gebruikte toetsen)

jaar afname toets	toets, versie	gemiddelde score	aantal scholen
2009	Cito-toets Begrijpend lezen Nieuwe versie (2008) leerjaar 5	25,8	554
2010	Cito-toets Begrijpend lezen Nieuwe versie (2008) leerjaar 5	26,1	554
2009	Cito-toets Begrijpend lezen Nieuwe versie (2008)	32,3	296

	leerjaar 6		
2010	Cito-toets Begrijpend lezen Nieuwe versie (2008) leerjaar 6	32,7	296
2009	Cito-toets Begrijpend lezen (versie 1998) leerjaar 7	45,4	435
2010	Cito-toets Begrijpend lezen (versie 1998) leerjaar 7	46,4	435

* Significant verschil tussen de twee toetsjaren ($p < .10$)

Ontwikkeling van leerprestaties: taalzwakke en taalsterke scholen

De scores voor begrijpend lezen zijn uit te splitsen naar taalzwakke, gemiddelde en taalsterke scholen (bijlage B12). Taalzwakke scholen scoren op begrijpend lezen in alle leerjaren vaker in beide jaren onder de norm dan de overige scholen. Dit is het sterkst te zien in leerjaar 7. Toch zien we dat ook de taalzwakke scholen zich hebben verbeterd. Het percentage verbeterde scholen is bij de taalzwakke scholen in leerjaren 5 en 7 zelfs groter dan bij de gemiddelde en taalsterke scholen. De groep verbeterde taalzwakke scholen is groter dan de groep scholen die is verslechterd.

Conclusie

De scholen die deelnemen aan de taalverbetertrajecten hebben hun leerprestaties voor begrijpend lezen verbeterd. Dit blijkt zowel uit de analyse waarin we zien dat het aantal scholen dat op het vak begrijpend lezen boven de norm scoort is toegenomen, als uit de toename van de gemiddelde score op de toetsen (de stijging van de gemiddelde toetsscores is niet significant). Er is echter een opmerkelijk verschil tussen de leerjaren; hoe hoger het leerjaar, hoe lager het percentage scholen dat boven de norm scoort. Taalzwakke scholen hebben zich in de leerjaren 5 en 7 sterker verbeterd dan de taalsterke of gemiddelde scholen. Dit betreft vooral de scholen die in 2009 en 2010 dezelfde toets hanteerden (bijlage B8).

2.4 Taalbeleid van de deelnemende scholen

Deze paragraaf presenteert de gegevens over het taalbeleid van scholen die deelnemen aan de taalverbetertrajecten. Het gaat dan om de lestijd, de methoden die scholen gebruiken en de doelen die zij zich gesteld hebben. De resultaten betreffen beide schooljaren. In het schooljaar 2009/2010 zijn er meer diepgaande vragen gesteld over het taalbeleid, met name over de genomen verbetermaatregelen en de gestelde doelen.

Lestijd

De scholen die in 2009/2010 hebben deelgenomen aan de taalverbetertrajecten, hebben in de vragenlijst aangegeven hoeveel tijd (minuten) zij per week en per leerjaar besteden aan taalonderwijs, technisch lezen en begrijpend lezen. In tabel 2.6 worden de resultaten weergegeven.

Tabel 2.6 Aantal minuten dat gemiddeld per week wordt ingeroosterd voor technisch en begrijpend lezen, n=1.229

	leerjaar							
	1	2	3	4	5	6	7	8
minuten per week voor technisch lezen								
schooljaar 2009/2010	121	115	322	190	157	139	113	109
schooljaar 2008/2009	18	23	259	168	136	121	95	90
minuten per week voor begrijpend lezen								
schooljaar 2009/2010	87	86	78	76	87	92	98	99
schooljaar 2008/2009	7	7	30	65	80	85	89	90

In 2009/2010 wordt in groep 3 de meeste tijd aan technisch lezen besteed, deze leertijd is in 2009/2010 nog verder uitgebreid; van 259 minuten in 2008/2009 naar 322 in 2009/2010. In de hogere leerjaren besteden de scholen in 2009/2010 de meeste tijd aan begrijpend lezen. De gegevens moeten wel met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden, omdat in leerjaar 1 en 2 de ingevulde minuten in schooljaar 2008/2009 wel erg laag zijn.

Methoden

Alle scholen die hebben deelgenomen aan de taalverbetertrajecten is gevraagd de methode aan te geven die zij gebruiken voor het taalonderwijs.

Tabel 2.7 Gebruikte methoden voor taalonderwijs

	n (%) 2009/2010	n (%) 2008/2009
Taal actief, derde editie	299 (25%)	219 (21%)
Taal actief, tweede editie	118 (10%)	152 (15%)
Taal op maat	171 (14%)	131 (13%)
Taaljournaal, tweede editie	146 (12%)	119 (12%)
Taal in beeld	128 (11%)	69 (7%)
Taalverhaal	85 (7%)	63 (6%)
Taaljournaal, eerste editie	43 (4%)	61 (6%)
Zin in Taal, eerste editie	39 (3%)	54 (5%)
Taaltijd	27 (2%)	36 (4%)
Taalleesland, eerste editie	22 (2%)	33 (3%)
Taalleesland, tweede editie	31 (3%)	23 (2%)
Zin in Taal, tweede editie	14 (1%)	12 (1%)
Taalfontein	7 (1%)	10 (1%)
Alles-in-1	3 (0%)	2 (0%)
andere methode	67 (6%)	44 (4%)
totaal	1.200 (100%)	1.028 (100%)

In het schooljaar 2009/2010 wordt de derde editie van Taal actief het meest gebruikt door de deelnemende scholen (25 procent). Daaropvolgend wordt de methode Taal op maat (14 procent) en de methode Taaljournaal tweede editie (12 procent) het meest gebruikt. Er zijn geen grote verschillen met de vorige meting in 2008/2009.

67 scholen (6 procent) hebben gekozen voor het antwoord 'andere methode' (zie tabel 2.7). De andere methoden die scholen het meest gebruikten waren: Dat 's andere taal, Kansrijke Taal, Taal in Beeld of Veilig Leren Lezen (groep 3).

Programma voor taalontwikkeling in de groepen 1 en 2

De deelnemende scholen in het schooljaar 2009/2010 hebben in de vragenlijst het programma aangegeven dat ze gebruiken voor taalontwikkeling in de groepen 1 en 2. Enkele nieuwe of oude programma's zijn alleen in 2009/2010 of 2008/2009 bevestigd. Scholen kunnen gebruik maken van meerdere methodes.

Tabel 2.8 Programma voor taalontwikkeling in de groepen 1 en 2

	n (2009/2010)	%	n (2008/2009)	%
Schatkist	598	50%	532	52%
Piramide	129	11%	128	12%
Kleuterplein	84	7%	32	3%
Ik & Ko	56	5%	0	0%
Leeshuis beginnend lezen	2	0%	3	0%
eigen programma	0	0%	162	16%
ander programma	331	28%	141	14%
totaal	1.200	100%	1.028	100%

In 2009/2010 maakt de helft van de deelnemende scholen gebruik van het programma Schatkist. In 2009/2010 maakt 5 procent van 1.199 deelnemende scholen gebruik van het programma Ik & Ko, terwijl dit programma in 2008/2009 niet is genoemd. 28 procent Van de scholen hebben 'ander programma' gebruikt. Hiervan hanteren de meeste scholen de map fonetisch bewustzijn die door het CPS is ontwikkeld. Ook is er een aantal scholen dat thematisch werkt aan de hand van de leerdoelen en volgens de principes van het Ontwikkelingsgericht Onderwijs. Verder maken sommige scholen gebruik van het programma Ik ben Bas, Leeslijn, Leessleutel, Kinderklanken of Dat's andere taal.

Methode technisch lezen leerjaren 3 t/m 8

In tabel 2.9 geven de deelnemende scholen aan welke methode zij in de leerjaren 3 t/m 8 gebruiken voor aanvankelijk en voortgezet technisch lezen. Scholen kunnen gebruik maken van meerdere methodes.

Tabel 2.9 Gebruikte methode voor aanvankelijk en voortgezet technisch lezen in de leerjaren 3 t/m 8 (meerdere antwoorden mogelijk), 2009/2010 n=1.197 en 2008/2009 n=1.028

	n (2009/2010)	%	n (2008/2009)	%
Veilig leren lezen	949	79%	818	80%
Estafette	489	41%	301	29%
Goed gelezen! Technisch lezen	144	12%	142	14%
Leeslijn	152	13%	140	14%
Leessleutel	62	5%	63	6%
Leesparade	55	5%	58	6%
Lekker lezen	87	7%	56	5%
Tekst verwerken technisch lezen	31	3%	41	4%
Ondersteboven van lezen	28	2%	40	4%
Leeshuis technisch lezen	18	2%	12	1%
Leestheater	9	1%	11	1%
Leeshuis beginnend lezen	10	1%	10	1%
Lang zullen ze lezen	10	1%	9	1%
Leesplus	3	0%	4	0%
Leesfontein	2	0%	2	0%
Alle kinderen leren lezen	1	0%	1	0%
Lezen kun je zo	0	0%	0	0%
andere methode	178	15%	135	13%

In 2009/2010 maakt 79 procent van de scholen gebruik van de methode 'Veilig leren lezen' (79 procent), net zoals in 2008/2009 wordt deze methode het meest gebruikt. De methode Estafette wordt in 2009/2010 veel vaker gebruikt dan het schooljaar daarvoor (41 procent ten opzichte van 29 procent). Het gebruik van deze methode gaat echter niet ten koste van een andere methode. De andere methoden worden vrijwel net zo vaak gebruikt als het jaar daarvoor.

Er zijn 178 scholen (15 procent) die gebruikmaken van een andere methode dan de methoden die in tabel 2.9 zijn vermeld. Van deze scholen maken de meeste gebruik van de methode Ralfi-lezen, Zwaluw lezen, Strategisch lezen, Zo leer je kinderen lezen en spellen, Taalleesland (Lees maar door) of Wie dit leest.

Methode begrijpend lezen leerjaar 3 t/m 8

Ook hebben de scholen in de vragenlijst aangegeven welke methode zij voor begrijpend lezen gebruiken in de leerjaren 3 t/m 8. Scholen kunnen gebruikmaken van meerdere methodes. Sommige nieuwe methodes werden in 2008/2009 nog niet genoemd.

Tabel 2.10 Gebruikte methode voor begrijpend lezen in de leerjaren 3 t/m 8 (meerdere antwoorden mogelijk), 2009/2010 n=1.196 en 2008/2009 n=1.028

	n (2009/2010)	%	n (2008/2009)	%
Goed gelezen!	514	43%	490	48%
Nieuwsbegrip	374	31%		
Tekst verwerken begrijpend lezen	288	24%	258	25%
Nieuwsbegrip XL	164	14%		
Kidsweek begrijpend lezen	67	6%		
Tussen de regels	51	4%	45	4%
Leeslijn	27	2%	31	3%
Leeszijn	33	3%	28	3%
Ondersteboven van lezen	31	3%		
Lees je wijzer	10	1%	14	1%
Leesparade	9	1%	11	1%
Leeshuis begrijpend lezen	12	1%	10	1%
Leesplus	2	0%	3	0%
Overal Tekst	10	1%	2	0%
andere methode	210	18%	338	33%

Zowel in 2008/2009 als 2009/2010 maken de meeste scholen gebruik van de methode 'Goed gelezen! Begrijpend lezen'. Een derde van de scholen maakt in 2008/2009 gebruik van een andere methode die niet in bovenstaande lijst voorkomt en in 2009/2010 is dit 18 procent. Wellicht maakten de deelnemende scholen in 2008/2009 al gebruik van de nieuwe methodes die dit jaar voor het eerst zijn genoemd.

Van de 1.196 scholen hebben 210 scholen (18 procent) in 2009/2010 aangegeven een andere methode te gebruiken dan de methoden voor begrijpend lezen die in de bovenstaande tabel zijn genoemd. Van de 210 scholen geven de meeste scholen aan gebruik te maken van de methode Taalleesland. Ook maken veel scholen gebruik van de Cito hulpboeken voor begrijpend lezen. Verder is er een aantal scholen dat voor begrijpend lezen gebruik maakt van de methode Humpie-Dumpie (groep 3), Veilig leren lezen, Wie dit leest, Lezen in beeld, Alles-in-1 en Alles-Apart, Taalfontein of Lezen in beeld.

Taalbeleidsplan

Minder dan de helft (42 procent) van de 1.229 scholen die in 2009/2010 deelnemen aan de taalverbetertrajecten, zegt een taalbeleidsplan te hebben naast een taalverbeterplan. In 2008/2009 is alleen gevraagd of scholen een taalbeleidsplan hadden en werd waarschijnlijk het taalverbeterplan ook hieronder verstaan. Door de veranderende vraagstelling zijn beide jaren niet met elkaar vergelijkbaar en laat tabel 2.11 alleen de gegevens van 2009/2010 zien.

Tabel 2.11 Beschikbaarheid van taalbeleidsplan

	n (%) 2009/2010
wel beschikbaar	513 (42%)
niet beschikbaar	716 (58%)
totaal	1.229 (100%)

Taaldomeinen waarop verbetertrajecten zijn ingezet

Deelnemende scholen is gevraagd op welk taaldomein(en) zij zich richten tijdens de verbetertrajecten. De resultaten staan in tabel 2.15.

Tabel 2.12 Taaldomein(en) waarop het verbetertraject bij de deelnemende scholen betrekking heeft in het taal/leesverbeterplan (meerdere antwoorden mogelijk), n=1.229

2009/2010	n	%
Nederlandse taal algemeen	338	28%
taalontwikkeling groep 1-2	702	57%
aanvankelijk technisch lezen	726	59%
voortgezet technisch lezen	971	79%
begrijpend lezen	694	56%
spelling van werkwoorden	270	22%
spelling van niet-werkwoorden	356	29%
woordenschat	714	58%
schrijven van teksten	57	5%
mondelijke communicatie	76	6%
anders, namelijk	95	8%

Bij 971 scholen heeft het verbetertraject in het taal/leesverbeterplan betrekking op het voortgezet technisch lezen (79 procent) en daaropvolgend op het aanvankelijk technisch lezen (59 procent). Maar 5 procent van de scholen heeft voor het taaldomein schrijven van teksten gekozen en 6 procent van de scholen voor mondelinge communicatie.

Opvallend is dat bepaalde domeinen nauwelijks aan bod komen. De taalverbetertrajecten worden toch vooral ingezet op het verbeteren van het lezen. Mogelijk heeft dit te maken met de beschikbaarheid van de toetsen. Domeinen waarvoor geen objectieve toetsen beschikbaar zijn (schrijven, spreken), komen nauwelijks voor.

Van de scholen die 'anders namelijk' invulden, geven de meeste aan dat het taaldomein gebaseerd is op de instructievaardigheden/leerkrachtvaardigheden of leesbeleving, leesplezier, leesmotivatie en leesbevordering. Andere scholen geven aan dat het taaldomein gericht is op omgaan met dyslexie, begrijpend luisteren of geïntegreerd is tijdens de zaakvakken.

De scholen die deelnemen aan de taalverbetertrajecten, noemen gemiddeld vier domeinen waarop zij hun verbeteringen in willen zetten. Er zijn scholen die maar 1 domein hebben genoemd en er zijn scholen die elf domeinen hebben genoemd.

We zien geen verschillen tussen taalsterke en taalzwakke scholen in het aantal domeinen waarop zij hun verbetertrajecten hebben gericht. Ook zien we weinig substantiële verschillen tussen de domeinen die genoemd worden door de taalzwakke en taalsterke scholen. Met uitzondering van begrijpend lezen; 60 procent van de taalzwakke scholen (n=463) geeft aan het verbetertraject in te zetten op het domein Begrijpend lezen, ten opzichte van 47 procent (n=139) van de taalsterke scholen.

Scholen waarvan de leerprestaties in 2010 zijn verbeterd, kozen vaker (32 procent) om zich te richten op 'spelling van niet werkwoorden'; 25 procent van de scholen met verslechterde leerprestaties koos hiervoor.

Streefdoelen

In de vragenlijst hebben scholen aangegeven bij welke taalonderdelen/taaldomeinen zij meetbare doelstellingen/streefdoelen hebben geformuleerd. De doelstellingen/streefdoelen staan in het verbeterplan van 2009/2010 van de scholen.

Tabel 2.13 Meetbare doelstellingen/streefdoelen met betrekking tot leerresultaten van taalonderdelen/taaldomeinen in het verbeterplan (meerdere antwoorden mogelijk), n=1.220

2009/2010	n	%
Nederlandse taal algemeen	164	13%
taalontwikkeling groep 1-2	538	44%
aanvankelijk technisch lezen	808	66%
voortgezet technisch lezen	977	80%
begrijpend lezen	622	51%
spelling van werkwoorden	222	18%
spelling van niet-werkwoorden	370	30%
woordenschat	498	41%
schrijven van teksten	16	1%
mondelijke communicatie	21	2%
anders, namelijk	69	6%

De meeste doelstellingen/streefdoelen in het verbeterplan zijn opgesteld voor voortgezet technisch lezen (80 procent). Ook aanvankelijk technisch lezen (66 procent) en taalontwikkeling groep 1-2 (44 procent) zijn taaldomeinen waar veel deelnemende scholen doelstellingen en streefdoelen voor hebben opgesteld. Daarentegen wordt het schrijven van teksten (1 procent) en mondelinge communicatie (2 procent) het minst gekozen door de deelnemende scholen.

Taalzwak/ taalsterk

In 2009/2010 stelde 56 procent van alle scholen streefdoelen voor begrijpend lezen, van de taalsterke scholen deed 48 procent dit. Voor de spelling van werkwoorden stelden taalsterke scholen juist vaker streefdoelen op, 23 procent ten opzichte van 17% van de taalzwakke scholen. Scholen die in 2009/2010 slechtere leerprestaties hebben dan in 2008/2009, stelden vaker (48 procent) streefdoelen op voor woordenschat dan scholen die zich hebben verbeterd (39 procent).

Er zijn weinig verschillen tussen taalzwakke en taalsterke scholen in het percentage scholen dat een doel heeft gesteld. Wel hebben taalzwakke scholen vaker doelen geformuleerd voor begrijpend lezen en woordenschat dan de taalsterke scholen. Dit is ook begrijpelijk omdat ze verbetering van begrijpend lezen ook vaker hebben opgenomen in hun verbeterplan.

Bij het opstellen van streefdoelen is het belangrijk te weten of deze worden behaald. De scholen is gevraagd of de doelen geheel, gedeeltelijk of niet bereikt zijn.

Tabel 2.14 Taalonderdelen waarvan de geformuleerde streefdoelen in het verbeterplan wel of niet (helemaal) zijn bereikt in 2009/2010, n =1.220

	aantal scholen dat streefdoelen heeft opgesteld		waarvan: streefdoelen zijn bereikt		waarvan: streefdoelen zijn <i>deels</i> bereikt		waarvan: streefdoelen zijn <i>niet</i> bereikt		waarvan: het is <i>niet vastgesteld</i> of de streefdoelen zijn bereikt	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
Nederlandse taal algemeen	164	100	25	15	99	60	10	6	30	18
taalontwikkeling groep 1-2	538	100	205	38	240	45	30	6	63	12
aanvankelijk technisch lezen	808	100	249	31	394	49	80	10	85	11
voortgezet technisch lezen	977	100	183	19	608	62	80	8	106	11
begrijpend lezen	622	100	92	15	365	59	72	12	93	15
spelling van werkwoorden	222	100	34	15	95	43	39	18	54	24
spelling van niet-werkwoorden	370	100	44	12	205	55	56	15	65	18
woordenschat	498	100	65	13	234	47	93	19	106	21
schrijven van teksten	16	100	1	6	8	50	2	13	5	31
mondelijke communicatie	21	100	3	14	10	48	1	5	7	33
anders, namelijk ...	69	100	13	19	24	35	7	10	25	36

Een meerderheid van de scholen geeft aan dat de streefdoelen geheel of gedeeltelijk zijn bereikt. De streefdoelen met betrekking tot de taalontwikkeling groep 1-2 zijn door 38 procent (205 deelnemende scholen in 2009/2010) bereikt en door 45 procent (240 scholen) gedeeltelijk bereikt. Ook voor aanvankelijk technisch lezen geven veel scholen aan dat ze hun doelen (gedeeltelijk) hebben bereikt. Het lijkt het lastigst om de streefdoelen voor woordenschat en spelling te bereiken. Er is ook een aantal scholen dat streefdoelen formuleert, maar niet kan aangeven of deze al dan niet zijn bereikt. Dit geldt vooral voor woordenschat, spelling en taal algemeen. Voor taalontwikkeling 1-2 zijn de meeste doelen geheel (38 procent) bereikt.

Evaluatie taalbeleid

Van de 1.229 deelnemende scholen in 2009/2010 geven 983 scholen (80 procent) aan dat ze de taalresultaten van de leerlingen systematisch analyseren ten behoeve van verbetering van het onderwijs. In totaal geven 233 scholen (19 procent) aan dat dit incidenteel gebeurt. In 2008/2009 is dezelfde verdeling te zien. Het is opmerkelijk dat er scholen zijn die niet systematisch de resultaten evalueren als zij deelnemen aan een verbetertraject.

Tabel 2.15 Systematische analyse van taalresultaten van de leerlingen ten behoeve van de evaluatie van het onderwijs

	n	%	n	%
	2009/2010		2008/2009	
ja, systematisch	983	80%	799	78%
nee, wel incidenteel	233	19%	211	21%
nee	13	1%	18	2%
totaal	1.229	100%	1.028	100%

De meeste scholen analyseren de taalresultaten in 2009/2010 twee keer per jaar. Over het algemeen wordt gebruikgemaakt van de methodegebonden en niet-methodegebonden toetsen. Zo wordt bijvoorbeeld naar de tussentoetsen en eindtoetsen van Cito gekeken. De scholen die hebben deelgenomen aan het taalverbetertraject, verstaan onder een systematische analyse het volgende: resultaten van leerlingen bespreken en analyseren met de IB'er, schooldirectie en het team, om vervolgens tot een groepsplan/actieplan te komen. Zodat het ook kan worden verantwoord naar het schoolbestuur en de inspectie. Hieronder vallen ook de individuele handelingsplannen. Verder vindt de systematische analyse bij veel scholen aan de hand van trendanalyses, vaardigheidsgroei en de dwarsdoorsnede plaats.

Tabel 2.16 Vertalen van analyses van de taalresultaten naar concrete plannen voor verbetering van het onderwijs

	n	%	n	%
	2009/2010		2008/2009	
zelden of nooit	14	1%	24	2%
soms wel, soms niet	495	41%	356	35%
vrijwel altijd	707	58%	630	62%
totaal	1.216	100%	1.010	100%

In het schooljaar 2009/2010 geeft 58 procent van de scholen aan dat de analyses van de taalresultaten vrijwel altijd worden vertaald naar concrete plannen voor de verbetering van het onderwijs. 41 procent geeft aan dit soms wel en soms niet te doen. In vergelijking met vorig jaar is er weinig verschil te zien, er zijn iets minder scholen die vrijwel altijd de analyses van de taalresultaten naar concrete plannen vertalen. Het is niet altijd nodig om taalresultaten te vertalen naar plannen, bijvoorbeeld als de resultaten goed zijn of voldoen aan de gestelde norm.

De concrete plannen die de scholen van het taalverbetertraject in 2009/2010 aangeven, zijn over het algemeen aanpassingen met betrekking tot handelingsplannen, groepsplannen, instructie, verwerking, didactische aanpak, begeleiding (differentiatie), onderwijstijd, subgroepen, methodiek en de doorgaande

leerlijn. Ook volgen de scholen cursussen, wordt er een taalcoördinator ingezet en vinden er intervisies plaats naar aanleiding van de taalresultaten.

Interventie: besteding subsidie en genomen verbetermaatregelen

Scholen die hebben deelgenomen aan de verbetertrajecten hebben hiervoor een subsidie gekregen. Deze subsidie kan worden besteed aan verschillende initiatieven om het taalonderwijs te verbeteren. Deze paragraaf beschrijft de domeinen waarop scholen de subsidie hebben ingezet en welke verbetermaatregelen zij hebben genomen.

Besteding subsidie

Aan de deelnemende scholen in schooljaar 2009/2010 is gevraagd waaraan zij de subsidie besteden. Scholen hadden de mogelijkheid meerdere antwoorden te geven.

Tabel 2.17 De middelen die door de scholen zijn ingezet door middel van de ontvangen subsidie met betrekking tot het taal-leesverbetertraject (meerdere antwoorden mogelijk), n=1.229

2009/2010	n	%
studiebijeenkomsten/studiedagen voor het schoolmanagement	465	38%
studiebijeenkomsten/studiedagen voor het team	1.026	83%
individuele scholing/professionalisering	436	35%
deelname aan bovenschoolse activiteiten en/of bovenschools overleg	584	48%
ondersteuning en advies door een externe taal-leesdeskundige/extern bureau	806	66%
klassenbezoeken door een externe deskundige	610	50%
collegiale consultatie/coaching	530	43%
aanschaf van een nieuw programma en/of een nieuwe taal-leesmethode(n)	745	61%
aanschaf van taal-/leessoftware	326	27%
aanschaf van een nieuwe toets	394	32%
de taalcoördinator	337	27%
anders, namelijk	171	14%

1.026 scholen (83 procent) van de in totaal 1.229 deelnemende scholen in 2009/2010 hebben gekozen voor studiebijeenkomsten/studiedagen voor het team. Verder hebben 806 scholen (66 procent) gekozen voor ondersteuning en advies door een externe taal-leesdeskundige/extern bureau. Er zijn weinig scholen die de subsidie gebruiken voor het inzetten van een taalcoördinator of het aanschaffen van taal-/leessoftware. 14 procent van de scholen geeft aan voor iets anders te hebben gekozen.

Uit de gegevens van de 171 scholen die 'anders namelijk' hebben ingevuld, blijkt dat de subsidie voornamelijk is ingezet voor leesboeken en leermaterialen. Ook extra ondersteuning in de onderwijspraktijk (onderwijsassistent, leescoach, zorgleerkrachten) en het volgen van een cursus of opleiding is door een aantal scholen als middel gekozen.

Verbetermaatregelen

De scholen hebben voor leerjaar 2009/2010 aangegeven welke verbetermaatregelen zij hebben genomen (n=1.225) om het taalonderwijs te verbeteren. Deze zijn vooraf onderverdeeld in zes domeinen, te weten: leerstofaanbod, leertijd, didactisch handelen, differentiatie, zorg en begeleiding en kwaliteitszorg (zie bijlage B14 t/m B19).

Leerstofaanbod

Met de verbetermaatregelen voor taal richten scholen zich qua leerstofaanbod voornamelijk op het invoeren van een nieuw programma en/of methode (81 procent van de scholen). Ook willen veel scholen effectiever gebruik maken van de op de school aanwezige methoden en bijbehorende materialen (72 procent).

Leertijd

Op het gebied van leertijd zetten scholen vooral in op het effectiever benutten van de geplande leertijd (77 procent). Ook plannen zij vaker structureel tijd in voor oefenen en automatiseren (61 procent).

Didactisch handelen

De verbetermaatregelen op het gebied van didactisch handelen richten zich voornamelijk op het verbeteren van didactische vaardigheden van leraren op het gebied van taal- en/of leesonderwijs (85 procent). Er zijn ook veel scholen die zich richten op het verbeteren van het klassenmanagement van de leraren (68 procent).

Differentiatie

Veel scholen zetten verbetermaatregelen in om effectiever om te gaan met differentiatie. Het effectiever omgaan met verschillen doen scholen door afstemmen van de instructie en verwerking op de onderwijsbehoeften van de zwakkere en/of sterkere leerlingen (87 procent), als ook het aanbod (71 procent). Daarnaast zijn er meer scholen gaan werken met groepsplannen of hebben deze verbeterd (78 procent).

Zorg en begeleiding

Op het gebied van zorg en begeleiding zijn scholen bij het analyseren van de landelijk genormeerde toetsresultaten en/of methodegebonden toetsen vaker aandacht gaan besteden aan de consequenties voor de aanpak van de groep als geheel (73 procent). Ook gaan scholen beter na of de verschillende groepen voldoende leerwinst hebben geboekt (72 procent).

Kwaliteitszorg

Trendanalyses maken van de taal- en/of leesresultaten is een verbetermaatregel die veel scholen inzetten (82 procent). Ook worden de (trend-)analyses en de resultaten van de toetsen uit het leerlingvolgsysteem in relatie tot de geformuleerde streefdoelen periodiek in teamverband besproken (76 procent).

Samengevat staan in tabel 2.18 de meest genoemde verbeteringen.

Tabel 2.18 Verbeteringen op kwaliteitsaspecten: punten waarop de meeste scholen hebben aangegeven een verbetering te willen realiseren, 2009/2010 n=1.225

verbeteringen op kwaliteitsaspecten	n	%
differentiatie: Effectiever omgaan met verschillen	1.064	87%
didactisch handelen: verbeteren van competenties van leraren op gebied van taal en of leesonderwijs	1.043	85%
kwaliteitszorg: trendanalyses van de taal en/of leesresultaten	1.002	82%
leerstofaanbod: nieuw programma en of methode invoeren	994	81%
differentiatie: gaan werken met groepsplannen of dit verbeteren	955	78%
kwaliteitszorg: (trend)analyses bespreken in het team	937	76%

Veel maatregelen hebben betrekking op differentiatie en het meer opbrengstgericht werken, zoals het maken en bespreken van analyses van de leerresultaten.

2.5 Terugkoppeling van resultaten

Om de besturen en scholen de gegevens van de eerste meting (2008/2009) terug te koppelen heeft de Inspectie van het Onderwijs in samenwerking met de PO-Raad terugkoppelingsformulieren ontwikkeld voor taal/ lezen. Er zijn bestuursoverzichten, waarop de gegevens van de deelnemende scholen zijn weergegeven en terugkoppelingsformulieren voor iedere afzonderlijke school. Op deze formulieren staan onder meer de scores op de afgenomen toetsen, zoals deze door de scholen zelf in de vragenlijst zijn ingevuld. Deze toetsscores van 2009/2010 worden vergeleken met de score van schooljaar 2008/2009, met de minimumnorm van de inspectie en met de gemiddelde toetsscore van andere scholen die deelnemen aan de verbetertrajecten en dezelfde toets hebben afgenomen.

Taal- en rekenexperts en bestuurlijk adviseurs werken onder verantwoordelijkheid van de PO-Raad en ondersteunen de scholen en besturen bij de uitvoering van het verbetertraject. De experts en adviseurs hebben de terugkoppelingsformulieren via de PO-Raad ontvangen en bespreken deze met de besturen en scholen.

De terugkoppelingsformulieren zijn voor alle deelnemende besturen en scholen te vinden in hun eigen schooldossier. De overzichten zijn voorzien van een handleiding.

School/Vestigingsnaam
Clusternummer

Methode Taalonderwijs Taal actief, derde editie
Aanvankelijk en Technisch lezen Veilig leren lezen Andere methode
Begrijpend lezen Tekst verwerken begrijpend lezen

		Scores school		Vergelijkingscores	
Technisch Lezen		2009	2010	Minimum inspectienorm 2010	Alle deelnemende scholen 2010
<i>Leerjaar 3</i>	<i>Toets</i>	<i>Cito Drie minuten toets (DMT) Nieuwe versie (nieuwe normering, 2009) E3 - Afname eindperiode</i>			
Gemid. vaardigheids-/normscore			28	33	38
Minuten per week		315 min.	315 min.		322 min.
<i>Leerjaar 4</i>	<i>Toets</i>	<i>Cito Drie minuten toets (DMT) Nieuwe versie (nieuwe normering, 2009) E4 - Afname eindperiode</i>			
Gemid. vaardigheids-/normscore			70	57	62
Minuten per week		120 min.	120 min.		190 min.
<i>Leerjaar 5</i>	<i>Toets</i>	<i>Cito Drie minuten toets (DMT) Nieuwe versie (nieuwe normering, 2009) E5 - Afname eindperiode</i>			
Gemid. vaardigheids-/normscore			84	72	77
Minuten per week		120 min.	120 min.		157 min.

		Scores school		Vergelijkingscores	
Begrijpend Lezen		2009	2010	Minimum inspectienorm 2010	Alle deelnemende scholen 2010
<i>Leerjaar 5</i>	<i>Toets</i>	<i>Cito-toets Begrijpend lezen Nieuwe versie (2008)</i>			
Gemid. vaardigheids-/normscore		26	30	20	26
Minuten per week		30 min.	60 min.		87 min.
<i>Leerjaar 6</i>	<i>Toets</i>	<i>Cito-toets Begrijpend lezen (versie 1998)</i>			
Gemid. vaardigheids-/normscore		48	35	36	38
Minuten per week		60 min.	60 min.		92 min.
<i>Leerjaar 7</i>	<i>Toets</i>	<i>Cito-toets Begrijpend lezen (versie 1998)</i>			
Gemid. vaardigheids-/normscore		49	45	45	47
Minuten per week		60 min.	60 min.		106 min.

		Scores school		Vergelijkingscores	
Eindtoets Taal & Totaal		2010		Inspectienorm 2010	Alle deelnemende scholen 2010
<i>Leerjaar 8</i>	<i>Taaltoets</i>	<i>Cito-eindtoets basisonderwijs</i>			
gecorrigeerd aantal antwoorden goed		76,14	onder boven	74,1 77,7	75,34
<i>Leerjaar 8</i>	<i>Eindtoets score</i>	<i>Cito-eindtoets basisonderwijs</i>			
		536,90	onder boven	534,8 538,2	534,25

onder de minimum inspectienorm extreme waarde Voor normeringsregels per toets zie: Analyse en waarden van opbrengsten. Primair Onderwijs. IvHO Utrecht, feb. 2010

3 Rekenverbetertrajecten

3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft de resultaten van de rekenverbetertrajecten. Zowel de nulmeting (2008/2009) als meting 1 (2009/2010) worden in tabellen gepresenteerd. De verbetertrajecten zijn gestart in 2009. In het rapport van 2009 staan de achtergrondkenmerken van de deelnemende scholen. In leerjaar 2008/2009 namen 425 scholen deel aan de rekenverbetertrajecten. In leerjaar 2009/2010 zijn er 119 nieuwe scholen gestart met verbetertrajecten voor rekenen. Van de scholen die in 2009/2010 deelnamen aan de verbetertrajecten hebben 517 scholen de vragenlijst ingevuld over toetsresultaten en rekenbeleid.

Er is naast de achtergrondkenmerken zoals beschreven in paragraaf 1.6 ook gekeken naar de verdeling rekenzwak en rekensterk over de deelnemende scholen in het schooljaar 2008/2009 en 2009/2010. De inspectie onderscheidt rekenzwakke, gemiddelde en rekensterke scholen. Rekenzwakke scholen zijn scholen die ten minste twee van de drie jaren onder de ondergrens van de Eindtoets Basisonderwijs van het Cito presteren, op het onderdeel rekenen. Rekensterke scholen zijn scholen die ten minste twee van de drie jaren boven de bovengrens presteren. Gemiddelde scholen zijn scholen die twee of drie van de drie jaren tussen de ondergrens en de bovengrens presteren. Er is een aantal scholen waarvan op basis van de rekenresultaten niet beoordeeld kan worden of ze rekenzwak zijn, omdat ze geen of andere eindtoetsen dan de Cito Eindtoets basisonderwijs afnemen.

Tabel 3.1 Deelnemende rekenzwakke scholen, gemiddelde scholen en rekensterke scholen bij rekenen

	rekenen 2008/2009		rekenen 2009/2010	
	n	%	n	%
zwak	165	50%	245	56%
gemiddeld	119	36%	144	33%
sterk	46	14%	53	11%
totaal	330	100%	442	100%

Hierbij dient wel rekening gehouden te worden met het feit dat 'rekenzwak' geen stabiele waarde is over de schooljaren heen. Uit aanvullende analyses op alle rekenzwakke scholen blijkt dat 69 procent van de scholen in het volgend schooljaar nog rekenzwak is, 29 procent is gemiddeld en 3 procent gaat naar rekensterk (zie bijlage B6).

Opvallend is dat er in beide leerjaren voor de rekenverbetertrajecten meer zwakke scholen deelnemen dan voor de taalverbetertrajecten (zie paragraaf 2.1). Ook is het aantal rekenzwakke scholen dat deelneemt in het leerjaar 2009/2010 gestegen.

De leerprestaties van de deelnemende scholen bij rekenen komen in dit hoofdstuk aan bod. De vraag of scholen zich ten opzichte van vorig jaar hebben verbeterd staat hierbij centraal. Daarna wordt ingegaan op het rekenbeleid, welke programma's en methoden gebruiken scholen en welke doelen streven zij na. Tot

slot komt de wijze waarop de scholen de subsidie hebben besteed en de kwaliteitsonderdelen waarop zij de verbetermaatregelen inzetten, aan de orde.

3.2 Rekenen: ontwikkeling in de leerprestaties

De toetsresultaten van scholen in de schooljaren 2008/2009 en 2009/2010 zijn beoordeeld aan de hand van de ondergrenzen die de inspectie hanteert. Daar waar in het rapport sprake is van de inspectienorm, gaat het dus om een minimumnorm. Voor meer informatie over de normering wordt verwezen naar de notitie 'analyse en waardering van opbrengsten versie september 2010' (www.onderwijsinspectie.nl). Voor het volgen van de vorderingen van de leerlingen bestaan verschillende landelijke genormeerde toetsen. Zo gebruiken de deelnemende scholen voor rekenen in groep 6 in totaal zes verschillende toetsen. Dit heeft tot gevolg dat toetsscores niet gemakkelijk onderling vergelijkbaar zijn. Door de scores af te zetten tegen de inspectienorm wordt dit probleem ondervangen. Hiermee wordt dan wel voorbij gegaan aan het feit dat toetsen niet even streng zijn en verschillende vaardigheden meten. Vervolgens is gekeken of we bij scholen die dezelfde toets afnemen dezelfde resultaten zien (zie verdere uitleg in hoofdstuk 1.5).

De inspectie heeft de normen voor elke toets gebaseerd op de handleiding bij de toets. Als een school beduidend lager presteert dan andere, dan presteert de school onder de inspectienorm. Bij sommige vakken zijn de prestaties afhankelijk van de leerlingenpopulatie. In dat geval wordt de toetsscore van de school vergeleken met scholen met een vergelijkbare leerlingenpopulatie (er vindt een correctie plaats). Dit geldt ook voor rekenen/wiskunde.

In de volgende paragrafen worden de leerprestaties van de scholen die deelnemen aan de rekenverbetertrajecten bekeken. Ten eerste wordt een vergelijking gemaakt met de toetsscores van vorig jaar. Daarna worden de toetsscores van de scholen die in beide jaren hebben deelgenomen vergeleken en in 4 groepen ingedeeld (verbeterd, verslechterd, beide jaren onder de norm, beide jaren boven de norm). De scholen met een wisseling in toetsen (die in 2010 een andere toets gebruiken dan in 2009), worden vergeleken met scholen die in beide jaren dezelfde toets afnamen. Ten slotte wordt voor de groep scholen die in beide jaren dezelfde toets heeft afgenomen, de mate van vooruitgang bekeken door de gemiddelde toetsscores van beide jaren te vergelijken.

Leerprestaties onder of boven de norm

Voor het totaaloverzicht kijken we eerst naar de verschillen tussen de scholen die in 2008/2009 onder de norm scoren en de scholen die in 2009/2010 onder de norm scoren. Ook scholen die alleen in 2010 of alleen in 2009 hebben deelgenomen, zijn in de tabel opgenomen. In alle leerjaren scoren er meer scholen boven de norm dan vorig jaar.

Tabel 3.2 Het percentage scholen dat per leerjaar onder of boven de norm scoort op rekenen in het schooljaar 2008/2009 en in het schooljaar 2009/2010

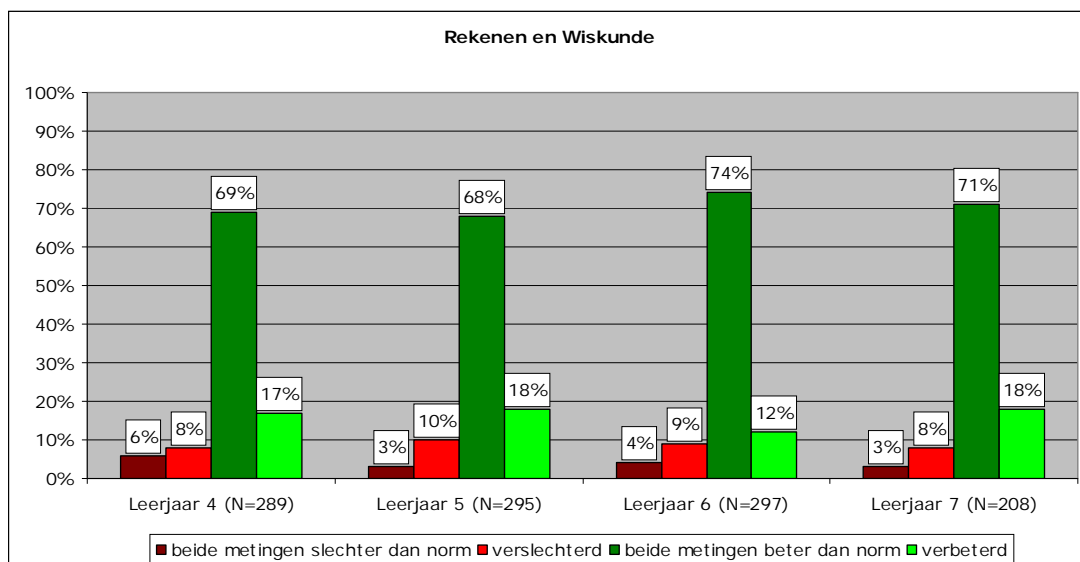
rekenen	onder de norm	boven de norm
leerjaar 4 2009/2010 (n=1775)	13% (231)	87% (1.544)
leerjaar 4 2008/2009 (n=1.274)	19% (242)	81% (1.032)
leerjaar 5 2009/2010 (n=1774)	13% (231)	87% (1.543)
leerjaar 5 2008/2009 (n=1.292)	17% (220)	83% (1.072)

leerjaar 6 2009/2010 (n=1771)	11% (195)	89% (1.576)
leerjaar 6 2008/2009 (n=1.300)	15% (195)	85% (1.105)
leerjaar 7 2009/2010 (n=1769)	12% (212)	88% (1.557)
leerjaar 7 2008/2009 (n=926)	18% (167)	82% (759)

Ontwikkeling in leerprestaties: percentage scholen op/onder de norm

Als we vervolgens kijken naar de scholen die zowel in 2008/2009 als in 2009/2010 hebben deelgenomen aan de rekenverbetertrajecten, dan kunnen we een verbetering of verslechtering zien.

Grafiek 3. Vergelijking schooljaren (2008/2009 en 2009/2010) per leerjaar met betrekking tot rekenen en wiskunde

Het percentage scholen dat in beide metingen slechter dan de norm scoort, is in alle leerjaren minimaal (tussen de 3 en 6 procent). Ondanks dat deze scholen onder de norm presteren, kunnen de scholen hoger hebben gescoord bij de tweede meting dan bij de nulmeting, maar dat is dan niet uit deze tabel af te leiden. Scholen die verslechteren, vormen een iets grotere groep met een piek in leerjaar 5 waar 10 procent van de scholen verslechtert. Het percentage scholen dat zich verbeterd heeft, is groter dan het percentage scholen dat is verslechterd. Het percentage ligt rond de 18 procent. In leerjaar 6 is de minste verbetering te zien, daar blijft het percentage hangen op 12 procent. Hieronder wordt deze ontwikkeling in leerprestaties nogmaals in een grafiek weergegeven.

Ontwikkeling in gemiddelde scores op toetsen

Vervolgens is gekeken of de gemiddelde score van de scholen die dezelfde toets afnemen, is verbeterd. Deze groep scholen vormt bij rekenen de totale groep scholen en is representatief voor de gehele groep. We zien bij alle toetsen een verbetering van de toetsscores. De meeste toetsen laten geen significant verschil zien, een enkeling wel (zie tabel 3.3).

Tabel 3.3 Vergelijking toetsresultaten tussen 2009 en 2010 (meest gebruikte toetsen)

jaar afname toets	toets, versie, afname	gemiddelde score	aantal scholen
2009	Cito-toets Rekenen/Wiskunde Versie 2009 E4 - afname eindperiode	57,5*	148
2010	Cito-toets Rekenen/Wiskunde Versie 2009 E4 - afname eindperiode	60,7*	148
2009	Cito-toets Rekenen/Wiskunde Versie 2009 E5 - afname eindperiode	75,9	135
2010	Cito-toets Rekenen/Wiskunde Versie 2009 E5 - afname eindperiode	76,8	135
2009	Cito-toets Rekenen/Wiskunde Versie 2009 E6 - afname eindperiode	88,1	109
2010	Cito-toets Rekenen/Wiskunde Versie 2009 E6 - afname eindperiode	88,4	109
2009	Cito-toets Rekenen/Wiskunde Versie 2009 E7 - afname eindperiode	99,4	47
2010	Cito-toets Rekenen/Wiskunde Versie 2009 E7 - afname eindperiode	101,5	46

* significantie verschil tussen de twee toetsjaren ($p < .10$)

Conclusie

Zowel een vergelijking van het percentage scholen dat onder de norm scoort, als een vergelijking van de toetsscores laat zien dat scholen zich verbeterd hebben, hoewel de verbetering tussen de toetsscores voor leerjaar 5 en 6 niet significant is. Er zijn daarbij weinig verschillen tussen leerjaren te zien. Rekenzwakke scholen laten in alle leerjaren een sterkere verbetering zien dan rekensterke scholen (bijlage B14). Een fors aantal scholen dat deelneemt aan rekenverbetertrajecten wisselt van toets (bijlage B8), de resultaten verschillen weinig van scholen die niet van toets wisselen.

3.3 Rekenbeleid van de deelnemende scholen

Deze paragraaf presenteert de gegevens over het rekenbeleid van scholen die deelnemen aan de rekenverbetertrajecten. Het gaat dan om de lestijd, de methoden die scholen gebruiken en de doelen die zij zich gesteld hebben. In het schooljaar 2009/2010 zijn er meer diepgaande vragen gesteld over het rekenbeleid, met name over de genomen verbetermaatregelen en de gestelde doelen.

Lestijd

Tabel 3.4 Aantal minuten dat gemiddeld per week wordt ingeroosterd voor rekenen, n=490

	leerjaar							
	1	2	3	4	5	6	7	8
minuten per week voor rekenonderwijs 2009/2010	143	148	283	291	300	302	300	300
minuten per week voor rekenonderwijs 2008/2009	120	127	254	267	274	278	278	278

In het schooljaar 2009/2010 wordt meer tijd aan rekenonderwijs besteed in vergelijking tot het schooljaar 2008/2009. Net zoals in 2008/2009 neemt de lestijd per leerjaar toe en blijft deze van leerjaar 5 tot 8 stabiel.

Methoden

Scholen die in het schooljaar 2008/2009 meededen aan de rekenverbetertrajecten is gevraagd of zij in het schooljaar 2009/2010 een andere rekenmethode of nieuwe editie van de rekenmethode voor rekenonderwijs in gebruik hebben genomen.

Programma voor rekenonderwijs in de groepen 1 en 2

Ook dit jaar gebruiken de meeste deelnemende scholen in de groepen 1 en 2 de methode Schatkist. Er is wel een verschuiving ten opzichte van vorig jaar zichtbaar. Er zijn meer scholen die met een ander programma onderwijs geven. De methode die daarvoor het meest werd ingevuld, was Met Sprongen Vooruit. Ook is er een aantal scholen dat in groep 1 en 2 gebruikmaakt van Montessorimateriaal. De programma's Spelend rekenen, Maatwerk, Startblokken, Fred van de Rekenflat, KIJK en Bas (digitaal) zijn ook genoemd. Er zijn minder scholen die een eigen programma gebruiken en meer die een 'ander programma' gebruiken.

Tabel 3.5 Rekenprogramma in groep 1 en 2

	2009/2010		2008/2009	
	n	%	n	%
Schatkist	188	38%	134	40%
Piramide	33	7%	26	8%
Ik & Ko	29	6%	25	7%
Pluspunt	29	6%	21	6%
Wereld in getallen	31	6%	19	6%
Alles telt	17	3%	14	4%
Kleuterplein	26	5%	9	3%
Rekenrijk	14	3%	5	1%
eigen programma	48	10%	59	18%
ander programma	75	15%	25	7%
totaal	490	100%	337	100%

De helft van de scholen gebruikt de methode voor groep 1 en 2 als bronnenboek, 41 procent van de scholen gebruikt de methode in zijn geheel.

Tabel 3.6 Wijze van gebruik programma

2009/2010	n	%
in zijn geheel	202	41%
als bronnenboek	245	50%
niet van toepassing	43	9%
totaal	490	100%

Methode voor rekenen leerjaar 3 tot en met 8

De methodes die voor leerjaar 3 tot en met 8 zijn gebruikt in schooljaar 2009/2010, zijn vergelijkbaar met de methodes in schooljaar 2008/2009. Pluspunt en Wereld in Getallen zijn de meest gebruikte methodes. Zeventien scholen (3 procent) geven aan dat zij een andere methode gebruiken. De methoden die door de scholen worden genoemd, zijn CED-materiaal, Montessorimateriaal en 'Ik zie rond in de wereld'. De meeste scholen die voor het antwoord Andere methode hebben gekozen, maken gebruik van Montessorimateriaal.

Tabel 3.7 Rekenmethode in groep 3 t/m 8

	2009/2010		2008/2009	
	n	%	n	%
Pluspunt	186	38%	126	37%
Wereld in getallen	133	27%	99	29%
Rekenrijk	76	16%	48	14%
Alles telt	48	10%	33	10%
Wis en Reken	18	4%	16	5%
Talrijk	7	1%	2	1%
Wizwijs	5	1%		
andere methode	17	3%	13	4%
totaal	490	100%	337	100%

In schooljaar 2009/2010 is aan de scholen gevraagd welk additioneel materiaal ze hanteren voor het automatiseren van de basiskennis rekenen en wiskunde. Scholen hadden de mogelijkheid meerdere methodes in te vullen. Er wordt door veel scholen gebruikgemaakt van werk- en kopieerbladen, Ambrasoft en software bij de methode. Alle deelnemende scholen gebruiken ten minste één methode om de basiskennis rekenen en wiskunde te automatiseren. Er zijn ook scholen die hebben aangegeven dat zij gebruikmaken van additioneel materiaal dat niet in tabel 3.8 wordt genoemd. Het additioneel materiaal dat bij deze scholen het meeste voorkomt om de basiskennis van rekenen en wiskunde te automatiseren, is Met Sprongen Vooruit, Montessorimateriaal, Eenmaal andermaal, automatiseringsmappen Giralís, Kien, Remelka, hoofdwerk Zuid-Vallei, Kien en hoofdwerk op de computer.

Tabel 3.8 Automatiseren van basiskennis rekenen en wiskunde, n=490

2009/2010	n	%
geen automatisering	0	0%
werk- en kopieerbladen	353	72%
Ambrasoft	369	75%
software bij de methode	262	53%
maatwerk	346	71%
Alles telt voor iedereen	28	6%
speciaal rekenen	2	0%

Rekenbeleid

In 2009/2010 is scholen gevraagd of ze naast een rekenverbeterplan ook een rekenbeleidsplan hebben, slechts 27 procent van de groep die in schooljaar

2009/2010 deelnam, heeft een rekenbeleidsplan opgesteld. Omdat in 2008/2009 alleen is gevraagd naar een rekenbeleidsplan, zijn beide jaren niet met elkaar vergeleken en worden alleen de cijfers van 2009/2010 weergegeven.

Tabel 3.9 Aanwezigheid van een rekenbeleidsplan

	n (%) 2009/2010
wel rekenbeleidsplan	134 (27%)
geen rekenbeleidsplan	356 (73%)
totaal	490 (100%)

Domeinen waarop rekenverbetertrajecten zijn ingezet

Dit jaar is scholen gevraagd op welke rekendomein(en) zij hebben ingezet in het verbetertraject (meerdere antwoorden mogelijk). De meeste scholen hebben extra aandacht geschonken aan het rekenonderwijs in groep 3 tot 8. Ook de groepen 1 en 2 werden in 69 procent van de gevallen betrokken in een verbetertraject. Bovendien schenken de scholen in het verbetertraject veel aandacht aan het automatiseren en oefenen van rekenen.

Tabel 3.10 Op welk(e) rekendomein(en) heeft het verbetertraject betrekking, zoals aangegeven in het verbeterplan? (meerdere antwoorden mogelijk), n= 490

Rekendomeinen	n	%
beginnende gecijferdheid (rekenen groep 1-2)	339	69%
rekenen algemeen (rekenen groep 3-8)	417	85%
bewerkingen: optellen, aftrekken, vermenigvuldigen, delen	177	36%
breuken, verhoudingen, procenten	113	23%
hoofdrekenen	135	28%
cijferend rekenen	83	17%
schattend rekenen	60	12%
automatiseren/oefenen	328	67%
meetkunde	70	14%
meten, tijd, geld	138	28%
anders	122	25%

Tussen rekenzwakke scholen en rekensterke scholen is een klein verschil te zien in de domeinen waarop zij zich richten. Rekenzwakke scholen richten zich vaker op 'bewerkingen', 'hoofdrekenen' en 'automatiseren'. Rekensterke scholen hebben vaker het antwoord 'anders' gegeven. Uit de open antwoorden blijkt dat scholen hierbij voornamelijk invulden: instructievaardigheden, leerkrachtvaardigheden en het klassenmanagement.

Ook tussen scholen die zich verbeteren en scholen die verslechteren, is een verschil in domeinen te zien. Scholen die zich verbeteren, hebben meer (42 procent) aandacht voor 'bewerkingen' dan scholen die verslechteren (29 procent). Ook besteden scholen die zich verbeteren vaker aandacht aan hoofdrekenen, cijferend rekenen en meetkunde.

In tabel 3.10 is te zien dat 122 scholen (25 procent) in 2009/2010 het antwoord anders hebben ingevuld. Het grootste gedeelte van de 122 scholen geeft bij anders aan dat het rekenverbetertraject gericht is op instructievaardigheden, leerkrachtvaardigheden en het klassenmanagement. De scholen geven niet expliciet aan op welke rekendomeinen het verbetertraject betrekking heeft. Een aantal scholen houdt zich tijdens het rekenverbetertraject voornamelijk bezig met de algemene leerlijnen van rekenen (didactiek), rekenen in niveaugroepen, aanschaf nieuwe methode, leerstofaanbod hoogbegaafde leerlingen of het analyseren en verbeteren van de rekenopbrengsten. Deze scholen geven niet duidelijk aan welke rekendomeinen hieraan zijn gekoppeld. Er zijn ook scholen die zich richten op rekenstrategieën, rekenbegrippen, realistisch rekenen, redactiesommen, getalbegrip of alle onderdelen van rekenen.

Streefdoelen

De streefdoelen zijn gericht op de onderstaande rekendomeinen. Ook hier staat rekenen algemeen in groep 3 tot 8 bovenaan, gevolgd door beginnende gecijferdheid in groep 1 en 2. Ook worden er door 39 procent van de scholen doelen gesteld voor het automatiseren en oefenen van rekenen, terwijl dit domein bij 67 procent van de scholen onderdeel is van het verbetertraject.

Tabel 3.11 Rekendomeinen met betrekking tot de streefdoelen, n=490

2009/2010	n	%
beginnende gecijferdheid (groep 1 en 2)	231	48%
rekenen Algemeen (groep 3-8)	367	76%
bewerkingen: optellen, aftrekken, vermenigvuldigen, delen	93	19%
breuken, verhoudingen, procenten	44	9%
hoofdrekenen	49	10%
cijferend rekenen	33	7%
schattend rekenen	16	3%
automatiseren/oefenen	188	39%
meetkunde	22	5%
meten, tijd, geld	58	12%
anders	121	25%

Voor 121 scholen (25 procent) geldt in 2009/2010 dat de rekendomeinen met betrekking tot de streefdoelen anders zijn dan de rekendomeinen die in tabel worden genoemd (zie tabel 3.10). Van de 121 scholen geven de meeste scholen aan dat de streefdoelen gericht zijn op het instructiegedrag van de leerkrachten, leerlijnen van rekenen of hogere scores Cito (LVS). Sommige scholen hebben als doel om bij de Cito-toetsen hoger te scoren dan de inspectienorm. Het is onduidelijk op welke wijze de scholen dit doel willen realiseren. Verder geeft een aantal scholen aan dat de doelen nog moeten worden opgesteld.

Bij het opstellen van streefdoelen is het belangrijk te weten of deze worden behaald. In tabel 3.12 is te zien in welke mate de streefdoelen volledig of deels worden bereikt.

Tabel 3.12 Mate waarin streefdoelen zijn bereikt, scholen die deelnemen aan een reken-verbetertraject

streefdoel	aantal scholen dat streefdoelen heeft opgesteld		waarvan: streefdoelen zijn bereikt		waarvan: streefdoelen zijn <i>deels</i> bereikt		waarvan: streefdoelen zijn <i>niet</i> bereikt		waarvan: het is <i>niet vastgesteld</i> of de streefdoelen zijn bereikt	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
beginnende gecijferdheid	231	100	50	22	100	43	19	8	62	27
rekenen Algemeen (3-8)	367	100	40	11	201	55	32	9	94	26
bewerkingen	93	100	12	13	47	51	8	9	26	28
breuken, verhoudingen, procenten	44	100	5	11	23	52	4	9	12	27
hoofdrekenen	49	100	4	8	29	59	4	8	12	24
cijferend rekenen	33	100	5	15	20	61	2	6	6	18
schattend rekenen	16	100	4	25	9	5	0	0	3	19
automatiseren/oe fenen	188	100	35	19	87	46	14	7	52	28
meetkunde	22	100	4	18	10	45	2	9	6	27
meten, tijd, geld	58	100	7	12	26	45	6	10	19	33

De meerderheid van de scholen geeft aan dat de doelen deels of zelfs al zijn bereikt. Er zijn hierbij geen grote verschillen tussen de domeinen. Er zijn ook redelijk veel streefdoelen waarvan niet is vastgesteld of ze zijn bereikt, dit geldt met name voor rekenen algemeen, meten, tijd en geld en voor automatiseren en bewerkingen.

Evaluatie rekenbeleid

De scholen is gevraagd of zij de rekenresultaten van de leerlingen systematisch analyseren ten behoeve van evaluatie van het onderwijs (bijvoorbeeld of streefdoelen worden gehaald). Een meerderheid (76%) van de deelnemende scholen zegt systematisch de rekenresultaten van leerlingen te analyseren. De overige scholen geven aan dat zij dit incidenteel of niet doen. Het is opmerkelijk dat scholen die meedoen aan een verbetertraject de rekenresultaten niet analyseren. Dit aantal is in 2009/2010 wel afgenomen ten opzichte van 2008/2009. Er is ook een kleine vooruitgang te zien ten opzichte van vorig jaar in scholen die systematisch of incidenteel de rekenresultaten analyseren. In tabel 3.9 is te zien dat slechts 134 scholen beschikken over een beleidsplan, waardoor het opvallend is dat 372 de resultaten wel systematisch analyseren. De meeste scholen analyseren de rekenresultaten in 2009/2010 minimaal twee keer per jaar systematisch. Zowel de methodegebonden toetsen als niet-methodegebonden toetsen. De analyse vindt ook aan de hand van de trendanalyses plaats. Hieruit volgen onder andere

handelingsplannen, beleidsaanpassingen en nieuwe streefdoelen. De rekenresultaten worden op microniveau, mesoniveau en macroniveau systematisch geanalyseerd. Er zijn ook scholen die voor de systematische analyse gebruikmaken van de stappen van 1-zorgroute en de cyclus van Plan-Do-Check-Act.

Tabel 3.13 Analyse van rekenresultaten

	2009/2010		2008/2009	
	n	%	n	%
ja, systematisch	372	76%	236	70%
nee, wel incidenteel	115	23%	89	26%
nee	3	1%	12	4%
totaal	490	100%	337	100%

De scholen die hebben aangegeven incidenteel of systematisch de rekenresultaten te analyseren, is vervolgens gevraagd of zij deze analyses vertalen naar concrete verbeterplannen. De scholen die de analyses van de rekenresultaten vertalen naar concrete plannen, hebben in de vragenlijst een toelichting gegeven. De meeste concrete plannen van de scholen hebben betrekking op aanpassing van instructie, didactische aanpak en leerstofaanbod. Ook zijn er scholen die zich richten op de uitbreiding van de rekentijd, differentiatieplannen, handelingsplannen op individueel niveau en groepsniveau, extra ruimte voor remediëring en herhaling van rekenonderdelen. Een aantal scholen schakelt een rekendeskundige in of zorgt ervoor dat de leerkrachten een cursus/training volgen om de kwaliteit van het rekenonderwijs te verbeteren.

Tabel 3.14 Concrete plannen voor verbetering onderwijs n.a.v. analyses en resultaten

	2009/2010		2008/2009	
	n	%	n	%
vrijwel altijd	246	51%	143	44%
soms wel, soms niet	230	47%	154	47%
zelden of nooit	11	2%	28	9%
totaal	487	100%	325	100%

Iets meer dan de helft van de scholen geeft aan dat rekenresultaten vrijwel altijd worden vertaald naar concrete plannen voor verbetering van het onderwijs. Dit is een verbetering ten opzichte van vorig jaar. Er zijn maar 11 scholen die zelden of nooit plannen voor verbetering analyseren. Er is echter ook een grote groep die hier wisselend mee omgaat.

3.4 Besteding subsidie en genomen verbetermaatregelen

Aan de deelnemende scholen in schooljaar 2009/2010 is gevraagd waaraan zij de subsidie hebben besteed. Scholen hadden de mogelijkheid meerdere antwoorden te geven. De meeste scholen besteedden de subsidie aan studiebijeenkomsten voor het team. Ook wordt het geld in veel gevallen besteed aan ondersteuning en advies door een externe rekendeskundige of een extern bureau. Er zijn relatief weinig scholen die de subsidie gebruiken voor de aanschaf van een nieuwe toets of software. Van de scholen die het antwoord 'anders namelijk' geven, besteden de meeste scholen de subsidie aan een scholing voor de leerkrachten. Deze scholing heeft voornamelijk betrekking op het verbeteren van de instructie en het didactisch

handelen van de leerkracht in de onderwijspraktijk. Verder is er nog een aantal scholen dat een rekencoördinator aanstelt of rekenmateriaal aanschaft.

Tabel 3.15 Besteding van de subsidie uitgesplitst naar activiteiten (meerdere antwoorden mogelijk), n=490

activiteit	n	%
studiebijeenkomsten/studiedagen voor het schoolmanagement	214	44%
studiebijeenkomsten/studiedagen voor het team	400	82%
individuele scholing/professionalisering	227	46%
deelname aan bovenschoolse activiteiten en/of bovenschools overleg	250	51%
ondersteuning en advies door een externe rekendeskundige/extern bureau	344	70%
klassenbezoeken door een externe deskundige	263	54%
collegiale consultatie/ coaching	247	50%
aanschaf van een nieuw programma en/of een nieuwe rekenmethode(n)	180	37%
aanschaf van rekensoftware	78	16%
aanschaf van een nieuwe toets	55	11%
de rekencoördinator	196	40%
anders, namelijk	101	21%

3.5 Verbetermaatregelen

De maatregelen die scholen hebben genomen om rekenonderwijs te verbeteren, zijn vooraf onderverdeeld in zes domeinen, te weten: leerstofaanbod, leertijd, didactisch handelen, differentiatie, zorg en begeleiding en kwaliteitszorg (zie bijlage B20 t/m B25).

Leerstofaanbod

Met de verbetermaatregelen voor rekenen richten scholen zich qua leerstofaanbod voornamelijk op het effectiever gebruiken van de aanwezige methoden. Ook voeren zij aanvullend materiaal in om zwakke rekenaars te laten oefenen. Er zijn ook veel scholen die een planmatig en systematisch aanbod voor de groepen 1 en 2 opstellen om de beginnende gecijferdheid te bevorderen.

Leertijd

Op het gebied van leertijd zetten scholen vooral in op het effectiever benutten van de geplande lestijd, ook plannen zij vaker structureel tijd in voor oefenen en automatiseren.

Didactisch handelen

De verbetermaatregelen op het gebied van didactisch handelen richten zich voornamelijk op het verbeteren van de didactische vaardigheden van leraren op het gebied van rekenonderwijs. Er zijn ook veel scholen die zich richten op het vergroten van de vaardigheden van leraren om de instructiebehoeften van de leerlingen te bepalen in relatie tot de leerdoelen.

Differentiatie

Er is ook een grote groep scholen die verbetermaatregelen inzet om effectiever om te gaan met differentiatie. Het effectiever omgaan met verschillen doen scholen door de afstemming van de instructie en verwerking en het aanbod op de onderwijsbehoeften van de zwakkere en/of sterkere leerlingen. Daarnaast zijn er meer scholen gaan werken met groepsplannen of hebben deze verbeterd.

Zorg en begeleiding

Op het gebied van zorg en begeleiding zijn scholen bij het analyseren van de landelijk genormeerde toetsresultaten en/of methodegebonden toetsen vaker aandacht gaan besteden aan de consequenties voor de aanpak van de groep als geheel. Ook gaan scholen beter na of de verschillende groepen voldoende leerwinst hebben geboekt en hebben zij het werken met handelingsplannen verbeterd.

Kwaliteitszorg

Het maken van trendanalyses en deze bespreken in het team is een verbetermaatregel die veel scholen inzetten.

Tabel 3.16 Verbeteringen op kwaliteitsaspecten: punten waarop de meeste scholen hebben aangegeven een verbetering te willen realiseren (meerdere antwoorden mogelijk), n=484

verbeteringen op kwaliteitsaspecten	n	%
kwaliteitszorg: trendanalyses maken van de rekenresultaten	409	85%
didactisch handelen: verbeteren van de competenties van leraren op het gebied van rekenonderwijs	402	83%
differentiatie: effectiever omgaan met verschillen	398	82%
kwaliteitszorg: (trend)analyses bespreken in het team	386	80%
differentiatie: gaan werken met groepsplannen of dit verbeteren	382	79%
leertijd: effectievere benutting van de geplande lestijd	388	80%
leertijd: inplannen van structurele tijd voor oefenen/automatiseren	381	79%

3.6 Terugkoppeling van leerresultaten

Om de besturen en scholen de gegevens van de eerste meting (2008-2009) terug te koppelen heeft de inspectie in samenwerking met de PO-Raad terugkoppelingsformulieren ontwikkeld voor rekenen. Er zijn bestuursoverzichten, waarop de gegevens van de deelnemende scholen zijn weergegeven en terugkoppelingsformulieren voor iedere afzonderlijke school. Op deze formulieren staan onder meer de scores op de afgenomen toetsen, zoals deze door de scholen zelf in de vragenlijst zijn ingevuld. Deze toetsscores van 2009/2010 worden vergeleken met de score van schooljaar 2008/2009, met de minimumnorm van de inspectie en met de gemiddelde toetsscore van andere scholen die deelnemen aan de verbetertrajecten en dezelfde toets hebben afgenomen.

Taal- en rekenexperts en bestuurlijk adviseurs werken onder verantwoordelijkheid van de PO-Raad en ondersteunen de scholen en besturen bij de uitvoering van het verbetertraject. De experts en adviseurs hebben de terugkoppelingsformulieren via de PO-Raad ontvangen en bespreken deze met de besturen en scholen.

De terugkoppelingsformulieren zijn voor alle deelnemende besturen en scholen te vinden in hun eigen schooldossier. De overzichten zijn voorzien van een handleiding.

Monitor Verbetertrajecten Taal & Rekenen 2010

School/Vestigingsnaam
Clusternummer

Methode Rekenonderwijs Pluspunt, 2e editie

		Scores school		Vergelijkingscores	
Rekenen/wiskunde		2009	2010	Minimum inspectienorm 2010	Alle deelnemende scholen 2010
<i>Leerjaar 4</i>	<i>Toets</i>	<i>Cito-toets Rekenen/Wiskunde Versie 2009 E4 - afname eindperiode</i>			
Gemid. vaardigheids-/normscore		60	63	53	60
Minuten per week		270 min.	300 min.		291 min.
<i>Leerjaar 5</i>	<i>Toets</i>	<i>Cito-toets Rekenen/Wiskunde Versie 2009 E5 - afname eindperiode</i>			
Gemid. vaardigheids-/normscore		87	78	72	77
Minuten per week		270 min.	300 min.		300 min.
<i>Leerjaar 6</i>	<i>Toets</i>	<i>Cito-toets Rekenen/Wiskunde Versie 2009 E6 - afname eindperiode</i>			
Gemid. vaardigheids-/normscore		94	96	84	89
Minuten per week		270 min.	300 min.		302 min.
<i>Leerjaar 7</i>	<i>Toets</i>	<i>Cito-toets Rekenen/Wiskunde Versie 2009 M7 - afname periode midden</i>			
Gemid. vaardigheids-/normscore		112	103	93	97
Minuten per week		270 min.	300 min.		300 min.

		Scores school		Vergelijkingscores	
Eindtoets Rekenen & Totaal		2010		Inspectienorm 2010	Alle deelnemende scholen 2010
<i>Leerjaar 8</i>	<i>Rekenoets</i>	<i>Cito-eindtoets basisonderwijs</i>			
gecorrigeerd aantal antwoorden goed		41,6	onder boven	40,2 43,2	41,3
<i>Leerjaar 8</i>	<i>Eindtoets</i>	<i>Cito-eindtoets basisonderwijs</i>			
gecorrigeerde score		535,2	onder boven	533,8 536,6	534,7

onder de minimum inspectienorm
extreme waarde

Voor normeringsregels per toets zie:
Analyse en waarderingen van opbrengsten.
Primair Onderwijs. IvHO Utrecht, feb. 2010

4 Conclusies en vooruitblik

In dit hoofdstuk worden de vraagstellingen voor zover mogelijk beantwoord, zoals deze in het begin van de rapportage zijn benoemd.

4.1 Kenmerken van de scholen die meedoen aan de verbetertrajecten

Er nemen in het schooljaar (2009/2010) 1.305 scholen deel aan de taalverbetertrajecten, vorig schooljaar (2008/2009) waren dat er 1.087. Aan de rekentrajecten nemen 544 scholen deel, ten opzichte van 425 scholen vorig jaar. Het aantal deelnemende scholen is voor beide trajecten dus toegenomen. De verdeling over de provincies is tussen beide metingen (2008/2009 en 2009/2010) vrijwel gelijk gebleven.

De meeste deelnemende komen scholen uit Zuid-Holland, Gelderland en Brabant en de minste uit Limburg en Flevoland. Van de deelnemende groep ligt ruim 70 procent van de scholen buiten steden, 7 procent ligt in een van de vier grootste steden (Utrecht, Amsterdam, Rotterdam en Den Haag) en 21 procent ligt in een van de 32 andere grote steden. Van de scholen in 2009/2010 is 36 procent openbaar, 25 procent rooms-katholiek, 34 procent protestants-christelijk en 5 procent heeft een overige of bijzondere denominatie. Van de deelnemende scholen betreft 21 procent een kleine school (van 1 tot 100 leerlingen), 37 procent heeft 101-200 leerlingen, 25 procent 201-300 leerlingen, 11 procent tussen 301 en 400 leerlingen en 6 procent van de scholen heeft 401 of meer leerlingen (zie bijlage B1 t/m B4).

4.2 Leerresultaten en ontwikkeling van de leerresultaten

In deze vervolgmeting staat de vraag centraal of er een verbetering te zien is in de leerresultaten van de deelnemende scholen. Deze ontwikkelingen worden alleen beschreven voor de deelnemende scholen. Er is geen controlegroep van scholen die niet deelnemen aan de verbetertrajecten. Om deze reden is er geen effect toe te schrijven aan deelname aan de verbetertrajecten, want scholen buiten de gemonitorde groep kunnen ook vooruit zijn gegaan. In de analyse is gekeken of scholen zich hebben verbeterd door het aantal scholen dat onder of boven de ondergrens van de inspectie presteert over beide schooljaren met elkaar te vergelijken. Is er een toename van scholen die boven de norm presteren of niet? Nadeel van deze methode is dat deze geen reële verbetering zichtbaar maakt. Dit geldt voor scholen die in beide jaren onder of boven de norm presteren: van deze scholen kunnen we niet aangeven of ze zich verbeterd hebben. Vervolgens is voor de scholen die in beide jaren dezelfde toetsen hebben afgenomen, onderzocht of de toetsscores omhoog of omlaag zijn gegaan. Omdat veel scholen op een andere toets zijn overgestapt, betreft dit een relatief kleine groep scholen.

Technisch lezen

De resultaten voor technisch lezen zijn tegengesteld. Als gekeken wordt naar het percentage scholen dat boven de norm scoort, zien we geen vooruitgang. Wel zien we dat de toetsscore van de kleinere groep scholen die in beide jaren dezelfde toets hebben afgenomen, gemiddeld voor deze groep toeneemt. Deze vooruitgang is echter niet significant. Omdat het merendeel van de scholen aangeeft dat het verbeteren van technisch lezen centraal staat in hun verbetertraject, willen we volgend jaar gaan kijken of er wel een vooruitgang zichtbaar is. Daarnaast is het relevant om in de volgende meting te analyseren of de scholen, waarbij technisch

lezen onder de maat is, ook slechter scoren op begrijpend lezen en rekenen. Technisch lezen vormt immers de belangrijke basis voor begrijpend lezen en rekenen.

Begrijpend lezen

Voor begrijpend lezen hebben de scholen die deelnemen aan de taalverbetertrajecten zich verbeterd ten opzichte van vorig jaar. Dit blijkt zowel uit de toename van het percentage scholen dat op het vak begrijpend lezen boven de norm scoort, als uit de toename van de gemiddelde score op de toetsen over de gehele groep deelnemende scholen. Er is echter in beide schooljaren een opmerkelijke tendens: hoe hoger het leerjaar, hoe lager het percentage scholen dat boven de norm scoort. In schooljaar 2008/2009 scoorde bijna een derde van de scholen in groep 7 onder de ondergrens, in schooljaar 2009/2010 is dat ongeveer een kwart van de scholen.

Rekenen

Voor drie toetsen geldt dat zowel een vergelijking van het percentage scholen dat onder de norm scoort, als een vergelijking van de gemiddelde groepstoetsscores tussen de twee schooljaren laten zien dat scholen zich verbeterd hebben. Vergeleken met de taalresultaten zijn de rekenresultaten sterker verbeterd.

4.3 Ontwikkeling taal-/rekenzwakke en taal-/rekensterke scholen

Taalzwakke scholen scoren op begrijpend lezen in alle leerjaren vaker in beide schooljaren onder de norm dan de overige scholen. Dit is het sterkst te zien in leerjaar 7. Toch zien we dat ook de taalzwakke scholen zich hebben verbeterd. Het percentage taalzwakke scholen waar de resultaten in de leerjaren 5 en 7 zijn verbeterd, is zelfs groter dan bij de gemiddelde en taalsterke scholen. De groep verbeterde taalzwakke scholen is groter dan de groep scholen die is verslechterd. Rekenzwakke scholen laten in alle leerjaren een sterkere verbetering zien dan rekensterke scholen.

4.4 Beleid deelnemende scholen

Het beleid van de scholen die deelnemen aan verbetertrajecten, zowel voor taal als voor rekenen, is vaak niet omschreven in een beleidsplan. Van de scholen met een taalverbetertraject richt ruim driekwart zich op het verbeteren van voortgezet technisch lezen, meer dan de helft van de scholen richt zich op (aanvankelijk) technisch lezen, woordenschat en taalontwikkeling voor groep 1 en 2. Er zijn nauwelijks scholen die een verbetertraject inzetten op de (moeilijk meetbare) taaldomeinen mondelinge communicatie en het schrijven van teksten. Bijna alle scholen kozen voor meerdere verbetermaatregelen. Voor de domeinen die vaak onderdeel zijn van een verbetertraject worden ook het meest streefdoelen opgesteld, hoewel dit niet bij alle domeinen in dezelfde mate gebeurt. Een meerderheid van de scholen geeft aan dat de streefdoelen gedeeltelijk zijn bereikt. Het blijkt met name moeilijk om de doelen rond woordenschat en spelling te bereiken. Iets minder dan 20 procent geeft aan deze doelen nog niet bereikt te hebben.

De leertijd voor zowel technisch als begrijpend lezen is in schooljaar 2009/2010 aanzienlijk toegenomen ten opzichte van schooljaar 2008/2009. Aan technisch lezen wordt de meeste tijd besteed in leerjaar 3, aan begrijpend lezen in de hogere leerjaren.

Er zijn geen grote verschuivingen ten opzichte van 2009 in het gebruik van taalmethoden. Er zijn in 2010 wel steeds meer scholen die andere methoden inzetten dan de lijst die in de vragenlijst van dit onderzoek is opgesteld. Hierbij zijn de meest gebruikte: Dat 's andere taal, Kansrijke Taal, Taal in Beeld of Veilig Leren Lezen (groep 3). Voor aanvankelijk technisch lezen wordt de methode 'Veilig leren lezen' het meest gebruikt, en voor begrijpend lezen is dat de methode 'Goed gelezen'.

De rekenverbetertrajecten worden voornamelijk gericht op het algemene rekenonderwijs in alle groepen. Meer specifiek richten scholen het verbetertraject op beginnende gecijferdheid en automatiseren. Voor de domeinen die vaak onderdeel zijn van een verbetertraject, worden ook het meest streefdoelen opgesteld, hoewel dit niet bij alle domeinen in dezelfde mate gebeurt. Een meerderheid van de scholen geeft aan dat de streefdoelen geheel of gedeeltelijk zijn bereikt. Een klein deel geeft aan de doelen nog niet bereikt te hebben. Verder valt op dat een behoorlijke groep (circa een kwart) scholen niet kan vaststellen of streefdoelen zijn bereikt.

Ook voor het rekenonderwijs is de leertijd toegenomen. In de bovenbouw wordt relatief de meeste tijd aan rekenen besteed. Het programma en de methoden voor rekenonderwijs zijn in 2010 nauwelijks gewijzigd ten opzichte van 2009.

4.5 Subsidiebesteding en verbeterpunten

De subsidie die scholen in het kader van de verbetertrajecten ontvangen, wordt besteed aan een breed scala van maatregelen op teamniveau, individueel leraarniveau, niveau van het management en op bovenschools niveau. De inzet van de subsidie wordt vooral gebruikt voor studiebijeenkomsten/-dagen voor het team. Daarnaast is de subsidie vaak ingezet ter ondersteuning door een externe deskundige. Scholen met een taalverbetertraject gebruikten de subsidie voor de aanschaf van een nieuw programma of methode. Scholen met een rekenverbetertraject richten zich voornamelijk op het effectiever inzetten van de bestaande methoden. De verbetermaatregelen die scholen inzetten, richtten zich voor het taalonderwijs voornamelijk op 'Het effectiever omgaan met verschillende leerlingen' en 'het verbeteren van competenties van leraren op het gebied van taal- en/of leesonderwijs'. Voor het rekenonderwijs kozen scholen voor 'het maken van trendanalyse' en 'het verbeteren van de competenties van leraren op het gebied van rekenonderwijs'. De verbetermaatregelen van taalverbetertrajecten en rekenverbetertrajecten komen grotendeels overeen.

4.6 Verschil in beleid en maatregelen taal-/rekenzwakke en taal/-rekensterke scholen

Er zijn kleine verschillen te zien in de taaldomeinen waar scholen zich op richten. Taalzwakke scholen hebben meer aandacht voor 'begrijpend lezen' en 'woordenschat'. Taalzwakke scholen stellen dan ook vaker doelen op voor 'begrijpend lezen'. Taalsterke scholen stellen vaker doelen op voor de 'spelling van werkwoorden'. Op het gebied van rekenen richten rekenzwakke scholen vaker de aandacht op 'bewerkingen', 'hoofdrekenen' en 'automatiseren'. Taalsterke scholen hebben vaker de antwoordmogelijkheid 'anders' benut, waarbij de meest ingevulde domeinen waren: 'instructievaardigheden', 'leerkrachtvaardigheden' en 'het klassenmanagement'. De doelen die rekenzwakke en rekensterke scholen stellen, verschillen weinig.

4.7

Discussie

De belangrijkste vraag in dit rapport is 'hebben de taal- en rekenverbetertrajecten bijgedragen aan een beter reken- en taalonderwijs?'. Deze monitor kan geen eenduidig antwoord geven op deze vraag, maar scheidt wel inzicht in het beleid van scholen en de ontwikkeling van de reken- en taalprestaties van de deelnemende groep. Binnen de gemonitorde groep scholen is op bijna alle terreinen een verbetering te zien. Opvallend is wel dat een klein deel van de scholen achteruitgang laat zien.

Om harde conclusies te kunnen trekken over het resultaat van de reken-/ en taalverbetertrajecten is het noodzakelijk de deelnemende groep scholen te vergelijken met een controlegroep van scholen die niet deelneemt aan de verbetertrajecten. Het is een natuurlijk verschijnsel dat leerlingen zich verbeteren, dit wordt ook wel het Flynn-effect genoemd⁵. Met een controlegroep is te bepalen of de scholen die meedoen aan de verbetertrajecten zich sterker hebben verbeterd dan de scholen die niet deelnemen aan de verbetertrajecten. In de volgende meting streven we ernaar een cohort te volgen, zodat we beter zicht hebben op de ontwikkeling van de scholen in de opeenvolgende drie jaren van deelname. Daarnaast willen we in kaart brengen voor welk type scholen (binnen de deelnemende groep) de verbetertrajecten lijken te werken en voor welke scholen niet.

Een ander obstakel bij het meten van verbetering is de verandering van toetsen. Van de groep scholen die is bevestigd over de verbetertrajecten, zijn veel scholen in 2009 overgestapt op een andere toets. Voor het berekenen van vooruitgang in een leerjaar tussen twee schooljaren is dit een belangrijk punt om rekening mee te houden.

Uit deze vervolgmeting kwam een aantal opmerkelijke uitkomsten naar voren die in de derde meting nader bekeken moeten worden. Ten eerste gaan de resultaten bij begrijpend lezen per leerjaar achteruit, hoe hoger het leerjaar hoe slechter de resultaten zijn. Is dit een kenmerk van de vergelijking 2009 en 2010 of zet dit zich in 2011 voort? Daarnaast is het belangrijk de resultaten van technisch lezen te volgen. Gaan deze volgend jaar wel vooruit? En voor de scholen waarbij dit niet het geval is, welke invloed heeft dit op begrijpend lezen en rekenen, waarvoor technisch lezen een belangrijke basis is. Ten slotte wordt volgend jaar nader ingegaan op scholen die aangeven opbrengstgericht te werken, laten deze scholen betere prestaties zien?

⁵ Zie ook: Flynn, J.R. (1984). The Mean IQ of Americans: Massive Gains 1932-1978. *Psychological Bulletin*, 95, 29-51.

Literatuur

Flynn, J.R. (1984). The Mean IQ of Americans: Massive Gains 1932-1978. *Psychological Bulletin*, 95, 29-51.

Inspectie van het Onderwijs. Monitor verbetertrajecten taal/rekenen 2009. 20 februari 2011 van http://www.onderwijsinspectie.nl/actueel/publicaties/Monitor+verbetertrajecten+taal_x002f_rekenen+2009.html

Inspectie van het Onderwijs. Analyse en Waarderingen, versie februari 2010. 20 februari 2011 van <http://www.onderwijsinspectie.nl/actueel/publicaties/Analyse+en+waarderingen+van+opbrengsten.html>

Inspectie van het Onderwijs. Onderwijsverslag 2004-2005, Inspectie van het Onderwijs, 2005.

Bijlage

B1 Populatiekenmerken per provincie

	2008-2009 (n)	2008-2009 (%)	2009-2010(n)	2009-2010 (n)
Groningen	106	7%	148	8%
Friesland	91	6%	129	7%
Drenthe	121	8%	148	8%
Overijssel	101	7%	111	6%
Flevoland	30	2%	55	3%
Gelderland	196	13%	240	13%
Utrecht	76	5%	92	5%
Noord Holland	181	12%	203	11%
Zuid Holland	257	17%	351	19%
Zeeland	76	5%	92	5%
Brabant	211	14%	222	12%
Limburg	45	3%	55	3%
%		100%		100%
Aantal		1510		1846

B2 Populatiekenmerken naar stedelijkheid

	2008-2009(n)	2008-2009(%)	2009-2010(n)	2009-2010(%)
buiten de steden	1057	70%	1329	72%
g4	106	7%	129	7%
g32	347	23%	388	21%
%		100%		100%
Aantal		1510		1846

B3 Populatiekenmerken naar denominatie

		2008-2009(n)	2008-2009(%)	2009-2010(n)	2009-2010(%)
	openbaar	544	36%	665	36%
	rooms-katholiek	393	26%	462	25%
	potestants-christelijk	483	32%	628	34%
	overig bijzonder		6%	92	5%
Totaal	%		100%		100%
	Aantal		1510		1846

B4 Populatiekenmerken naar omvang

		2008-2009(n)	2008-2009(%)	2009-2010(n)	2009-2010(%)
	1-100	317	21%	388	21%
	101-200	544	36%	683	37%
	201-300	378	25%	461	25%
	301-400	166	11%	203	11%
	401-meer	106	7%	111	6%
Totaal	%		100%		100%
	Aantal		1510		1846

B7 Vergelijking scholen Technisch lezen en toetswisseling

Technisch lezen	Leerjaar 3		Leerjaar 4		Leerjaar 5	
	Gelijke toets	Andere toets	Gelijke toets	Andere toets	Gelijke toets	Andere toets
verslechterd	13%	18%	14%	20%	13%	13%
beide metingen slechter dan	9%	7%	16%	7%	18%	11%
beide metingen beter dan norm	61%	59%	44%	60%	44%	39%
verbeterd	17%	15%	25%	14%	25%	38%
Totaal %	100	100	100	100	100	100
Totaal aantal	318	879	160	1034	84	56

B8 Vergelijking scholen Begrijpend lezen en toetswisseling

begrijpend lezen	Leerjaar 5		Leerjaar 6		Leerjaar 7	
	Gelijke toets	Andere toets	Gelijke toets	Andere toets	Gelijke toets	Andere toets
verslechterd	4%	5%	11%	10%	14%	15%
beide metingen slechter dan norm	2%	0%	4%	6%	12%	10%
beide metingen beter dan norm	86%	93%	71%	68%	50%	58%
verbeterd	9%	2%	15%	16%	24%	17%
Totaal %	100	100	100	100	100	100
Totaal aantal	958	293	732	461	594	453

B9 Vergelijking scholen Rekenen en toetswisseling

Rekenen	Leerjaar 4		Leerjaar 5		Leerjaar 6	
	Gelijke toets	Andere toets	Gelijke toets	Andere toets	Gelijke toets	Andere toets
verslechterd	7%	10%	8%	11%	7%	10%
beide metingen slechter dan norm	4%	4%	4%	5%	3%	4%
beide metingen beter dan norm	78%	64%	78%	68%	80%	73%
verbeterd	10%	22%	11%	17%	10%	13%
Totaal %	100	100	100	100	100	100
Totaal aantal	765	450	743	488	685	553

B12 Vergelijking schooljaren (2008/2009 en 2009/2010) per leerjaar begrijpend lezen naar taal- zwak/gemiddeld/sterk

		zwak	gemiddeld	sterk	totaal
leerjaar 5	beide metingen slechter dan norm	3%	1%	2%	2%
	verslechterd	3%	4%	2%	3%
	beide metingen beter dan norm	86%	90%	92%	88%
	verbeterd	9%	5%	5%	6%
totaal	%	100%	100%	100%	100%
	n	341	365	124	830
leerjaar 6	beide metingen slechter dan norm	9%	3%	3%	5%
	verslechterd	12%	10%	8%	10%
	beide metingen beter dan norm	66%	73%	79%	71%
	verbeterd	12%	15%	11%	13%
totaal	%	100%	100%	100%	100%
	n	324	343	118	785
leerjaar 7	beide metingen slechter dan norm	17%	9%	6%	12%
	verslechterd	15%	14%	13%	14%
	beide metingen beter dan norm	46%	58%	65%	54%
	verbeterd	22%	19%	15%	20%
totaal	%	100%	100%	100%	100%
	n	288	295	98	681

**B13 Vergelijking schooljaren (2008/2009 en 2009/2010) per leerjaar
rekenen naar taal- zwak/gemiddeld/sterk**

rekenen					
		zwak	gemiddeld	sterk	totaal
leerjaar 4	beide metingen slechter dan norm	9%	7%	3%	7%
	verslechterd	3%	9%	12%	7%
	beide metingen beter dan norm	64%	66%	73%	66%
	verbeterd	23%	18%	12%	19%
totaal	%	100%	100%	100%	100%
	N	87	97	33	217
leerjaar 5	beide metingen slechter dan norm	4%	5%	3%	4%
	Verslechterd	4%	12%	19%	10%
	beide metingen beter dan norm	69%	66%	67%	67%
	Verbeterd	22%	16%	11%	18%
totaal	%	100%	100%	100%	100%
	n	90	98	36	224
leerjaar 6	beide metingen slechter dan norm	4%	5%	3%	5%
	verslechterd	6%	8%	17%	9%
	beide metingen beter dan norm	74%	74%	71%	74%
	verbeterd	16%	12%	9%	13%
totaal	%	100%	100%	100%	100%
	n	89	97	35	221
leerjaar 7	beide metingen slechter dan norm	7%	3%	4%	5%
	verslechterd	4%	6%	16%	7%
	beide metingen beter dan norm	60%	75%	72%	69%
	verbeterd	29%	17%	8%	20%
totaal	%	100%	100%	100%	100%
	n	55	72	25	152

B14 Verbetermaatregelen Taal met betrekking tot leerstofaanbod, schooljaar 2010, N=860.

verbetermaatregel	n	%
leerstofaanbod: Nieuw programma en/of methode invoeren	994	81%
leerstofaanbod: Invoeren van aanvullend materiaal om te oefenen en/of voor leerlingen met een taal-/leesachterstand (bijvoorbeeld ICT)	626	51%
leerstofaanbod: Effectiever gebruik maken van de op de school aanwezige methoden en bijbehorende materialen	887	72%
leerstofaanbod: Opstellen van een planmatig en systematisch aanbod in de groepen 1 en 2 gericht op de tussendoelen beginnende gecijferdheid, mondelinge communicatie en woordenschat	814	66%
leerstofaanbod: De totale mix van leermiddelen (ook buiten de reguliere methode) afstemmen op door de school geformuleerde doelen voor taal en lezen	368	30%
leerstofaanbod: Beleid rondom eigen leerlijnen taal/lezen van leerlingen vast leggen	463	38%
leerstofaanbod: Werken met ontwikkelingsperspectieven en daarop afgestemd aanbod bij individuele leerlijnen taal/lezen	368	30%

B15 Verbetermaatregelen Taal met betrekking tot leertijd, N=860.

verbetermaatregel	n	%
leertijd: de onderwijstijd voor het taal- en/of leesonderdeel schoolbreed uitbreiden (meer tijd in het rooster)	695	57%
leertijd: de onderwijstijd voor het taal- en/of leesonderdeel voor enkele leerjaren (groepen) uitbreiden	367	30%
leertijd: de onderwijstijd voor het taal- en/of leesonderdeel met name voor leerlingen met een lees en/of taalachterstand uitbreiden	510	42%
leertijd: effectievere benutting van de geplande lestijd	938	77%
leertijd: inplannen van structurele tijd voor oefenen/automatiseren	744	61%

B16 Verbetermaatregelen Taal met betrekking tot didactisch handelen, N=860

verbetermaatregel	n	%
didactisch handelen: Verbeteren van de didactische vaardigheden (competenties) van de leraren op het gebied van taal- en/of leesonderwijs	1.043	85%
didactisch handelen: Verbeteren van het klassenmanagement van de leraren	836	68%

didactisch handelen: Vergroten van de kennis van de leraren van specifieke vakgebieden, zoals woordenschat, beginnende geletterdheid en begrijpend lezen	789	64%
didactisch handelen: Vergroten van de vaardigheden van de leraren om leerdoelen te formuleren	592	48%
didactisch handelen: Vergroten van de vaardigheden van de leraren om de instructiebehoeften van de leerlingen te bepalen in relatie tot de leerdoelen	787	64%

B17 Verbetermaatregelen Taal met betrekking tot differentiatie. n=860.

verbetermaatregel	n	%
differentiatie: effectiever omgaan met verschillen: afstemming van de instructie en verwerking op de onderwijsbehoeften van de zwakkere en/of sterkere leerlingen (vb. voor-/verlengde-/verkorte instructie)	1.064	87%
differentiatie: effectiever omgaan met verschillen: afstemming van het aanbod op de onderwijsbehoeften van de zwakkere en/of sterkere leerlingen	866	71%
differentiatie: vergroten van de vaardigheden van de leraren om de methodegebonden toetsen te analyseren en de uitkomsten te benutten in het didactisch handelen	552	45%
differentiatie: vergroten van de vaardigheden van de leraren om de toetsresultaten uit het leerlingvolgsysteem te analyseren en de uitkomsten te benutten in het didactisch handelen	789	64%
differentiatie: gaan werken met groepsplannen of dit verbeteren	955	78%

B18 Verbetermaatregelen Taal met betrekking tot zorg en begeleiding, n=860.

verbetermaatregel	n	%
zorg en begeleiding: beter onderscheid maken tussen het voorkomen van leerachterstand (preventie) en remediëring, en aandacht besteden aan de consequenties daarvan voor de leraren	575	47%
zorg en begeleiding: een landelijk genormeerde toets invoeren voor lezen en/of taal (of een nieuwe editie ervan)	636	52%
zorg en begeleiding: beter nagaan of de verschillende groepen voldoende leerwinst hebben geboekt	887	72%
zorg en begeleiding: bij het analyseren van de landelijk genormeerde toetsresultaten en/of methodegebonden toetsen nadrukkelijker aandacht besteden aan de consequenties voor de aanpak van de groep als geheel	894	73%
zorg en begeleiding: beter nagaan of individuele leerlingen voldoende leerwinst hebben geboekt	766	63%
zorg en begeleiding: bij het analyseren van de landelijk genormeerde toetsresultaten en/of methodegebonden toetsen meer aandacht besteden aan de consequenties voor de aanpak van individuele leerlingen	739	60%
zorg en begeleiding: beter leren analyseren van achtergronden van lees en/of taalproblemen bij individuele leerlingen (o.a. via diagnostisch gesprek)	438	36%
zorg en begeleiding: verbeteren van het werken met handelingsplannen: scherper leren formuleren van handelingsplannen (concrete doelen, uitgewerkte aanpak) en het beter evalueren ervan	843	69%

B19 Verbetermaatregelen Taal met betrekking tot kwaliteitszorg, n=860.

verbetermaatregel	n	%
kwaliteitszorg: vastleggen van meetbare doelen voor de tussenopbrengsten taal en/of rekenen	870	71%
kwaliteitszorg: vastleggen van meetbare doelen voor de eindopbrengsten taal en/of rekenen	839	68%
kwaliteitszorg: in het team periodiek de resultaten bespreken van de toetsen uit het leerlingvolgsysteem in relatie tot de geformuleerde streefdoelen	926	76%
kwaliteitszorg: trendanalyses maken van de taal en/of leesresultaten	1.002	82%
kwaliteitszorg: (trend-)analyses bespreken in het team	937	76%
kwaliteitszorg: de (trend-)analyses gericht benutten om mogelijke tekortkomingen op te sporen op schoolniveau en/ of groepsniveau	898	73%
kwaliteitszorg: De school heeft een taalcoördinator aangesteld die specifieke taken heeft in het kader van de taal-leesverbeteractiviteiten	537	44%
totaal	1.225	100%

B20 Verbetermaatregelen Rekenen met betrekking tot leerstofaanbod, n=484

verbetermaatregel	n	%
leerstofaanbod: nieuw(e) programma/ methode invoeren	223	46%
leerstofaanbod: invoeren van aanvullend materiaal om te oefenen/automatiseren of voor zwakke rekenaars (bijvoorbeeld ICT)	300	62%
leerstofaanbod: effectiever gebruik maken van de op de school aanwezige methoden en bijbehorende materialen	358	74%
leerstofaanbod: opstellen van een planmatig en systematisch aanbod in de groepen 1 en 2 gericht op de tussendoelen beginnende gecijferdheid	302	62%
leerstofaanbod: de totale mix van leermiddelen (ook buiten de reguliere methode) afstemmen op door de school geformuleerde doelen voor rekenen	185	38%
leerstofaanbod: beleid rondom eigen leerlijnen rekenen van leerlingen vast leggen	243	50%
leerstofaanbod: werken met ontwikkelingsperspectieven en daarop afgestemd aanbod bij individuele leerlijnen rekenen-wiskunde	217	45%

B21 Verbetermaatregelen Rekenen met betrekking tot leertijd, n=484.

verbetermaatregel	n	%
leertijd: De onderwijstijd voor rekenen schoolbreed uitbreiden (meer tijd in het rooster)	166	34%
leertijd: De onderwijstijd voor rekenen voor enkele leerjaren (groepen) uitbreiden	92	19%

leertijd: De onderwijstijd voor rekenen met name voor leerlingen met een rekenachterstand uitbreiden	88	18%
leertijd: Effectievere benutting van de geplande lestijd	388	80%
leertijd: Inplannen van structurele tijd voor oefenen/automatiseren	381	79%

B22 Verbetermaatregelen Rekenen met betrekking tot didactisch handelen, n=484.

verbetermaatregel	n	%
didactisch handelen: verbeteren van de didactische vaardigheden (competenties) van de leraren op het gebied van rekenonderwijs	402	83%
didactisch handelen: verbeteren van het klassenmanagement van de leraren	315	65%
didactisch handelen: vergroten van de kennis van de leraren op specifieke vakgebieden, zoals beginnende gecijferdheid, getalbegrip, automatiseren, meten tijd en geld en voortgezet rekenen	269	56%
didactisch handelen: vergroten van de vaardigheden van de leraren om leerdoelen te formuleren	278	57%
didactisch handelen: vergroten van de vaardigheden van de leraren om de instructiebehoeften van de leerlingen te bepalen in relatie tot de leerdoelen	351	73%

B23 Verbetermaatregelen Rekenen met betrekking tot differentiatie, n=484.

verbetermaatregel	n	%
differentiatie: effectiever omgaan met verschillen: afstemming van de instructie en verwerking op de onderwijsbehoeften van de zwakkere en/of sterkere leerlingen (vb. voor-/verlengde-/verkorte instructie)	398	82%
differentiatie: effectiever omgaan met verschillen: afstemming van het aanbod op de onderwijsbehoeften van de zwakkere en/ of sterkere leerlingen	347	72%
differentiatie: vergroten van de vaardigheden van de leraren om de methodegebonden toetsen te analyseren en de uitkomsten te benutten in het didactisch handelen	253	52%
differentiatie: vergroten van de vaardigheden van de leraren om de toetsresultaten uit het leerlingvolgsysteem te analyseren en de uitkomsten te benutten in het didactisch handelen	324	67%
differentiatie: gaan werken met groepsplannen of dit verbeteren	382	79%

**B24 Verbetermaatregelen Rekenen met betrekking tot zorg en begeleiding,
n=484**

verbetermaatregel	n	%
zorg en begeleiding: beter onderscheid maken tussen het voorkomen van leerachterstand (preventie) en remediëring, en aandacht besteden aan de consequenties daarvan voor de leraren	222	46%
zorg en begeleiding: een landelijk genormeerde toets invoeren voor rekenen (of een nieuwe editie ervan)	93	19%
zorg en begeleiding: beter nagaan of de verschillende groepen voldoende leerwinst hebben geboekt	318	66%
zorg en begeleiding: bij het analyseren van de landelijk genormeerde toetsresultaten en/of methodegebonden toetsen nadrukkelijker aandacht besteden aan de consequenties voor de aanpak van de groep als geheel	340	70%
zorg en begeleiding: beter nagaan of individuele leerlingen voldoende leerwinst hebben geboekt	286	59%
zorg en begeleiding: bij het analyseren van de landelijk genormeerde toetsresultaten en/of methodegebonden toetsen meer aandacht besteden aan de consequenties voor de aanpak van individuele leerlingen	266	55%
zorg en begeleiding: beter leren analyseren van achtergronden van rekenproblemen bij individuele leerlingen (o.a. via diagnostisch gesprek)	194	40%
zorg en begeleiding: verbeteren van het werken met handelingsplannen: scherper leren formuleren van handelingsplannen (concrete doelen, uitgewerkte aanpak) en het beter evalueren ervan	311	64%

**B25 Verbetermaatregelen Rekenen met betrekking tot kwaliteit zorg,
n=484.**

verbetermaatregel	n	%
kwaliteitszorg: vastleggen van meetbare doelen voor de tussenopbrengsten rekenen	323	67%
kwaliteitszorg: vastleggen van meetbare doelen voor de eindopbrengsten rekenen	314	65%
kwaliteitszorg: in het team periodiek de resultaten bespreken van de toetsen uit het leerlingvolgsysteem in relatie tot de geformuleerde streefdoelen	343	71%
kwaliteitszorg: trendanalyses maken van de rekenresultaten	409	85%
kwaliteitszorg: (trend-)analyses bespreken in het team	386	80%
kwaliteitszorg: de (trend-)analyses gericht benutten om mogelijke tekortkomingen op te sporen op schoolniveau en/ of groepsniveau	341	70%
kwaliteitszorg: de school heeft een rekencoördinator aangesteld die specifieke taken heeft in het kader van de rekenverbeteractiviteiten	254	52%

Colofon

Inspectie van het Onderwijs
Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht
www.onderwijsinspectie.nl

2011-13 | gratis
ISBN: 978-90-8503-246-5
Postbus 51-nummer: 22PD2011G016

Een exemplaar van deze publicatie is te downloaden vanaf de website van de Inspectie van het Onderwijs: www.onderwijsinspectie.nl.

© Inspectie van het Onderwijs | april 2011